

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 11 (565)

LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

Lietuvos mokslininkų sąjungos taryboje

Tarybos posėdžiai – atviri visuomenei

Birželio 2 d. įvyko pirmasis LMS XIV suvažiavime išrinktos tarybos posėdis. Kaip jau esame pranešę, į tarybą išrinkta 18 narių. Tarybos posėdžiai yra atviri: juose gali dalyvauti visi Lietuvos mokslininkų sąjungos nariai ir tie, kurie domisi akademinės bendruomenės aktualijomis. Į pirmąjį posėdį atvyko 14 tarybos narių. Negalėję dalyvauti tarybos nariai iš anksto pranešė apie neatvykimo priežastis. Buvo sutarta, kad apie posėdžio eigą ir jame priimtus nutarimus jie bus informuoti el. paštu. Šiame posėdyje taip pat dalyvavo „Mokslo Lietuvos“ redakcinės kolegijos narė dr. Nelė Jurkėnaitė iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto.

Svarbiausia – informuoti visuomenę

Vienas svarbiausių uždavinių, kurį sprendžiant turi labai aktyviai dalyvauti Lietuvos mokslininkų sąjunga, yra itin sistemingas plačiosios visuomenės supažindinimas su mokslo ir studijų sistemos kaita, mokslo institucijų funkcionavimo permainomis, universitetų ir mokslo centrų veiklos turiniu, mokslininkų vaidmeniu valstybės valdyme. Paradoksalu, tačiau atidžiai besidominčių akademinės bendruomenės veikla yra gana nedaug, tačiau „išmanančių“, kokia ji turėtų būti, besivadinančių „nepriklausomais ekspertais“, tikrais ir tariamais patarėjais, turime apščiui.

Neseniai atliktas tyrimas parodė, kad iš tikrųjų mokslo tematika yra beveik išnykusi iš mūsų šeimų ir bendruomenių akiračio. Įvairiausių, neretai nieko bendra su mokslu neturinčių institucijų atstovai postringauja, kiek universitetų turi užtekti besitraukiančiai Lietuvai, kam reikia perduoti savarankiškai funkcionuojančius mokslo institutus, kas turi teisę mokyti universitetuose, o kas tokios teisės neturi ir, atseit, net negali turėti. Dažniausiai panašūs „ekspertai“ savo tiradas užbaigia neva saliamoniškais išvadomis, kad mokslas daro ne tai, ko reikia verslui, o mokslo institucijų išlaikymas esą labai daug kainuoja. Daug aiškinimų, kokia neva prasta mūsų universitetų vadyba, ir raginimų... mokyti iš užsienio. Tačiau jokia dalykiška diskusija su vadinamaisiais „ekspertais“ ir žinovais neįmanoma, nes labai greitai paaiškėja, kad jie nesilankė jokioje mokslo ir studijų institucijoje nuo to laiko, kai joje mokėsi ar tik... vaizdavo besimokančius.

Gera pradžia – pusė darbo?

Posėdžio pradžioje tarybos nariai pirmiausia pasidalino neseniai praėjusio su-

važiavimo išpūdžiais. Perskaitytas Ministro Pirmininko sveikinimas Lietuvos mokslininkų sąjungai, kuriame gana konkrečiai nusakyta tai, ką artimiausiu metu reikia nuveikti akademinėi bendruomenei. LMS pirmininkas J. Jasaitis pažymėjo: „Turime apsispręsti, kaip dirbsime, tiek kiekvienas asmeniškai, tiek kaip komanda. Turime kurti teigiamą LMS įvaizdį. Šiandien reikalaujama mokslo tarptautiškumo ir kritikuojamos vadinamosios vietinės monografijos, tačiau ministerijos nesugeba suformuluoti užduočių mokslo ir studijų sistemai. Viešojoje erdvėje vengiama kalbėti apie gerus dalykus

sąjungos instituto direktorius dr. Andrius Pušas ir MRU Vadybos instituto profesorius Alvydas Baležentis. Tarybos sekretoriumi išrinktas Emilis Urba, administratoriaus pareigos pavestos LMS pirmininkui prof. Jonui Jasaičiui, LMS finansininkės funkcijos patikėtos Zitai Gelūnaitei.

Stiprėja ryšiai su universitetais

LMS pirmininkas pakvietė tarybos narius pasidalinti suvažiavime kilusiomis idėjomis ir kitų renginių išpūdžiais. Neseniai

LMS tarybos pirmojo posėdžio dalyviai. Valentino Baltrūno nuotr.

ir vis kartojama, kad pas mus – blogiau, nei Vakaruose. O ar kas Lietuvoje skaito tas užsienio leidiniuose paskelbtas publikacijas? Kiek jos iš tikrųjų yra reikšmingos Lietuvai, kaip susijusios su sudėtingiausiomis ir skaudžiausiomis mūsų valstybės problemomis?

Gyvename tarsi kreivų veidrodžių karalystėje, tačiau dėl tokios situacijos ir patys turime prisiimti didesnę atsakomybę. Neužtenka skirti dėmesį tik savo nagrinėjamai tematikai, nesupažindinant su ja visuomenės: moksleivių, jų tėvų, nevyriausybinų organizacijų, žiniasklaidos atstovų. Net ir kai kuriose mokslo institucijose sunkiai suvokiama, kaip galima įveikti atotrūkį tarp jų ir visuomenės. Todėl antrąjį šių metų pusmetį, t. y. iki lapkričio vidurio – iki žiemos sesijos ir metinių ataskaitų rengimo, reikia surengti Lietuvos mokslininkų sąjungos pristatymus visose mokslo institucijose. Turime tęsti pradėtus darbus, o ne gręžiotis į tai, ko kažkada nepadarėme.“

Pirmajame tarybos posėdyje išrinkti LMS vicepirmininkai: Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos pirmininkė dr. Milena Medineckienė, teisininkas, Mokslininkų

veiklos 60-metį paminėjo Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Šis renginys paliko labai gerą išpūdį. Buvo parodyta pagalba žmonėms, tiek dabar dirbantiems, tiek ir iškeliavusiems į Amžinybę, bei dėmesys įvairių kartų absolventams. Didžiuliame ekrane matėme jaudinančias realiu laiku vykstančias bendrakursių susitikimų akimirkas, o iškilnių meniniai akcentai sukūrė nepakartojamos šventės nuotaiką.

Susitikime su VGTU vadovais sutarta stiprinti ryšius su LMS ir redakcija „Mokslo Lietuva“. Artimiausiu metu bus pasirašyta bendradarbiavimo sutartis. Panašias sutartis tikimasi pasirašyti ir su kitomis mokslo įstaigomis. Glaudūs ryšiai sieja Lietuvos mokslininkų laikraštį su Kauno technologijos universitetu, iš kurio nuolat gauname labai išsamią informaciją apie mokslininkų pasiekimus, renginius, studentų iniciatyvas ir kt.

Bendradarbiavimo galimybės buvo išsamiai aptartos su Mykolo Romerio ir Šiaulių universitetų rektorais. Atsiveria geros

■ Nukelta į 2 p.

Absolventai. Pirmasis interviu. J. Jasaičio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Tarpdisciplininės muzikologijos grupės darbai 2014–2016 m. ● 2 p.

Ką šiandien reiškia sąvoka „universiteto absolventas“? ● 3 p.

Prof. Jonas Grigas: naujojo Renesanso ar nuopolio laikai? ● 4 p.

1940–1941 m. pamokos XX a. antrajam dešimtmečiui. Ar jas išmoko Europa? ● 5 p.

Lazerių kūrimo 50-metis Lietuvoje: 1966–2016 m. ● 6 p.

Inovacijos Lietuvos versle – retas reiškinys ● 6 p.

Mokslo ir studijų finansavimas deklaracijose ir tikrovėje ● 7, 10 p.

Pirmoji pasaulio lietuvių sporto konferencija ● 8 p.

Iškilių asmenybių likimai ● 9, 12 p.

Politikai – apie šeimos sąvoką ● 11 p.

Lietuvos universitetai – geriausių Europos ir Centrinės Azijos universitetų 200-tuke ● 12 p.

Lietuvos mokslininkų sąjungos taryboje

■ Atkelta iš 1 p.

galimybės bendradarbiauti su Lietuvos sporto universitetu, kuriame neseniai įvyko labai įspūdinga konferencija, apžvelgusi pasaulio lietuvių žaidynių istoriją ir svarbiausius sportinės veiklos skatinimo žingsnius. Šioje konferencijoje ypatingas dėmesys buvo parodytas vienam iš aktyviausių lietuvių sportinės veiklos organizatorių, praeityje pasižymėjusiam ir asmeniniais lengvosios atletikos pasiekimais, buvusiam Lietuvos Prezidentui, keliolikos pasaulio universitetų garbės daktarui, UNESCO geros valios ambasadoriui Valdui Adamkui bei Lietuvos tautinio atgimimo skatintojui prof. Vytautui Landsbergiui

Daug aktyviau Lietuvos mokslininkų sąjungos veikloje galėtų dalyvauti Lietuvos muzikos ir teatro akademijos, Edukologijos universiteto, Dailės akademijos, Klaipėdos, Aleksandro Stulginskio ir Vytauto Didžiojo universitetų akademinės bendruomenės.

Daugiau dėmesio – asmenybėms

Šalia naujų mokslo projektų rezultatų pristatymo, renginių ir naujų leidinių aprašymo, visuose mūsų valstybės universitetuose turėtų būti skiriama daugiau dėmesio greta dirbančių iškilų asmenybių veiklai. Tarsi tebegyventume sovietmečiu, dažniausiai

apsiribojame kolektyvinės veiklos aprašymais. Iš universitetų viešųjų ryšių tarnybų tebesiunčiami anonimiški, t. y. jokio konkretaus autoriaus neturintys, mokslo renginių aprašymai. Pasigendame išsamų pasakojimų apie visą kurio nors mokslo centro ar universiteto veiklą per pastaruosius metus. Todėl ir nereikia stebėtis, kad plačioji visuomenė, užuot gavusi plačią objektyvią veiklą apie kurią nors universitetą, fakultetą ar laboratoriją, apie tai sprendžia iš nuogirdų arba tarpusavyje nesusietų faktų. Lietuvos mokslininkų sąjungos svetainėje ir laikraštyje „Mokslo Lietuva“ labai pasigendame išsamesnio būsimų mokslo renginių tvarkaraščio. Lietuvos mokslininkų laikraštyje galėtume skirti net 4–6 puslapius konkrečios mokslo institucijos veiklai. Čia tilptų reportažai apie renginius, pasakojimai apie naujas, Lietuvoje kuriamas akademinės mokyklas ir jų vedlius, naujas studijų programas ir kt.

Efektyvesnės veiklos kryptių paieška

Pateikiame kai kuriuos LMS tarybos narių pastebėjimus, išsakytus pirmajame posėdyje:

- intensyvinti ryšius su šakinėmis mokslo draugijomis, ypač pasitelkiant iškiliausius atitinkamų sričių mokslininkus – akademikus. Tačiau būtina išryškinti, kokias galimybes suteiktų asocijuota veikla, da-

- lyvavimas mokslininkų kūrybinėje organizacijoje, ką atveria LMS nario statusas; supažindinti akademinę visuomenę su LMS statutu – svarbiausiu dokumentu, apibrėžiančiu LMS veiklos tikslus, turinį ir formas. LMS tikslai yra panašūs į 1907 m. dr. Jono Basanavičiaus įkurtos Lietuvių mokslo draugijos. Svarbiausios draugijos tikslas buvo dalyvauti atkuriant Lietuvos nepriklausomybę. Ją atkūrus, daug kam pasirodė, kad ir pačios draugijos veikla nebėra aktuali. Tačiau būtina nepamiršti, kad nepriklausomybę kurti reikia nuolat; didelę dalį LMS planų galima įvykdyti kartu su Jaunųjų mokslininkų sąjunga;
- išryškinti LMS darbo su plačiąja visuomene šiuolaikinių turinių ir visuomenei patrauklias bendradarbiavimo formas;
- išsamiau informuoti apie LMS dalyvavimą asociacijoje „Europos mokslas („Euroscience“) ir kitose tarptautinėse mokslininkų bendrijose, kartu vykdomus mokslo projektus ir renginius;
- peržiūrėti galimybes išplėsti Mokslininkų sąjungos instituto (MSI) veiklą, pasirūpinti, kad MSI būtų įtrauktas į Švietimo ir mokslo institucijų registrą;
- nuolat rinkti, analizuoti ir skelbti statistinius duomenis apie mokslo padėtį Lietuvoje;
- dabartinė mūsų valdininkija apskritai neįsivaizduoja, kas yra mokslas, kokia mokslininko veiklos specifika. Kadangi po įvairių reorganizacijų ir „optimizacijų“ ne vienoje mokslo institucijoje darbuotojų

sumažėjo, jose jau buvo pradėjusios įsivyrėti negatyvios nuostatos, padaugėjo pesimizmo. Tačiau LMS naujoje taryboje pastebime stiprėjantį pozityvų požiūrį, viltingas nuotaikas. Daugėja institucijų, kuriose įsivyrėja palankus požiūris į LMS. Geriau suvokiama mokslininkų telkimosi būtinybė.

„Mokslo Lietuva“ bus leidžiama ir vasarą

Ne kartą buvo priekaištaujama, kad „Mokslo Lietuva“ neišleidžiama rugpjūčio mėnesį. Didžiausia kliūtis buvo ir tebėra lėšų trūkumas. Šiais metais Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas mokslininkų laikraščiui skyrė beveik dvigubai mažiau lėšų, negu jų reikia užplanuotiems 22 numeriams parengti ir išspausdinti. Todėl vienintelė galimybė patenkinti šį skaitytojų pageidavimą būtų dviejų papildomų numerių parengimas elektroninėje erdvėje. Šiuos numerius skaitytojai gautų tiesiogiai į savo kompiuterius.

Kadangi iki šiol LMS tarybos posėdžiai prasidėdavo 17.30 val., kai kuriems tarybos nariams būdavo sunku į juos suspėti. **Bendru sutarimu nutarta ateityje posėdžius pradėti 18 val.** ir taip planuoti jų darbotvarkę, kad būtų galima juos užbaigti iki 19 arba 19.30 val. Kitą LMS tarybos posėdį nutarta

■ Nukelta į 11 p.

Tarpdisciplininės muzikologijos grupės darbai 2014–2016 m. Algirdo Juliaus Greimo atminimo įamžinimas

Prof. Karolis Rimtautas Kašponis

2015 m. lapkričio 3–18 d. Paryžiuje įvyko Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) Generalinė konferencija. Šią organizaciją sudaro 195 valstybių atstovai. Konferencijoje buvo paskelbtas 2016–2017 m. minimų sukakčių sąrašas, į kurį įtrauktos pasaulio

UNESCO pažymimų įvykių ir asmenybių, kaip Martynas Mažvydas, Ignas Domeika, lietuviškosios spaudos atgavimo 100-osios metinės, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Česlovas Milošas, Meilė Lukšienė, Kristijonas Donelaitis, Mykolas Kleopas Oginskis. 2017-aisiais UNESCO narės minėjo ir A. J. Greimo gimimo šimtmetį. Šiai organizacijai priklausančios valstybės įsipareigoja organizuoti tokioms sukaktims skirtus renginius:

pas garsų mokslininką Paryžiuje, pasiūle man ištyrinėti A. J. Greimo gyvenimo periodą Lietuvoje, Kupiškėje, kur praėjo jo vaikystė, kur ir man pačiam teko mokytis, o tėvai buvo vietinės mokyklos mokytojai.

2004 m. parengėme ekspoziciją „Algirdo Greimo vaikystė“. Joje prancūzų ir lietuvių kalbomis buvo pateikta A. J. Greimo intelektualinių ir estetinių ženklių genezė. Ši paroda eksponuota net devyniolikoje vietų, tarp jų: Paryžiuje, Helsinkyje, Maskvoje, Nankine (Kinijoje), Vilniuje ir kt. Atidengtos atminimo lentos Kupiškėje, Šiauliuose, Marijampolėje, Kunigiškiuose (Anykščių r.). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Greimų vardas suteiktas tiltui per Nemuną Prienuose.

2005 m. įstoju į Lietuvos mokslininkų sąjungą. 2011 m. įkūrus LMS tarpdisciplininės muzikologijos grupę, kurios nariais tapo prof. dr. D. Kučinskas, prof. V. Paketūras, doc. dr. R. Astrauskas, dr. E. Velička, doc. R. Aidukas ir doc. R. Misiukevičius, A. J. Greimo studijos labai paspartėjo. Greta M. K. Čiurlionio kūrybos studijų jos tapo pagrindinėmis mūsų grupės veiklos sritimis. Konferencijos, kuriose buvo skaitomi pranešimai, skirti A. J. Greimui, įvyko Paryžiuje, Helsinkyje-Imatroje, Maskvoje, Nankine, Kupiškėje, Šiauliuose, Marijampolėje, Kunigiškiuose, Prienuose.

Išėjus mano knygai „Greimas arti ir toli“, jos sutiktuves organizavo doc. R. Aidukas Kaune, Kupiškėje, Ukmergėje, Prienuose, Birštone, Pakuonyje. Atsiliepimą apie knygą parašė Lietuvos Respublikos Prezidento

Prof. dr. K. Rimtautas Kašponis pristato savo knygą „Greimas arti ir toli“ ir biografinę parodą Ukmergės meno mokykloje, kurią jis įkūrė 1956 m. ir buvo jos pirmasis direktorius (2014)

kultūros istorijai svarbios datos. Tarp jų šį kartą pateko ir kalbininko, semiotiko, mitologo Algirdo Juliaus Greimo 100-osios gimimo metinės. Lietuvos pateiktą pasiūlymą parėmė Prancūzijos, Estijos, Meksikos, Brazilijos ir Italijos semiotikos centrai. Taip ši sukaktis pateko tarp tokių Lietuvai svarbių

konferencijas, parodas, paskaitas, knygų pristatymus ir kt.

2001 m. 7-ajame tarptautiniame muzikos reikšmės kongrese, organizuotame Suomijos Imatros tarptautiniame semiotikos institute, šio instituto direktorius, A. J. Greimo mokinys Eras Tarastis (*Eero Tarasti*), studijavęs

vyriausioji patarėja Rūta Kačkutė. Paryžiuje semiotikos profesūrai šią knygą pristatė prof. I. Daro. Ši knyga pristatyta ir Lietuvos mokslininkų laikraštyje „Mokslo Lietuva“.

Lietuvos mokslininkų sąjungos tarpdisciplininės grupės ir Lietuvos Sąjūdžio Kauno Tarybos pirmininko doc. dr. Raimundo Kaminsko iniciatyva Kauno miesto savivaldybė priėmė sprendimą šiame mieste pastatyti paminklą A. J. Greimui. LMS ir Kupiškio etnografijos muziejaus iniciatyva šiuo metu rengiami dokumentai gauti paramą žymiojo mokslininko paminklo statybai Kupiškėje.

Visa Lietuvos mokslininkų sąjungos tarpdisciplininės muzikologijos grupės veikla jau kelinti metai skirta A. J. Greimo atminimo įamžinimui. Prisidedame ir prie kitos UNESCO kuruojamos veiklos. Tai sutartinių propagavimas, Dainų šventės organizavimas, M. K. Čiurlionio kūrybos analizė ir propagavimas. *Parengta pagal autoriaus pranešimą Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavime*

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

UNIVERSITETO ABSOLVENTAI

Prof. dr. Jonas JASAITIS

Mes, dirbantys universitetuose, skaičiuojame metus kitaip nei gamybininkai, prekybininkai ar bankų „ekspertai“. Gal esame labiau panašūs į javų augintojus, kuriems metų rezultatai paaiškėja nupjovus ir iškūlus: tik suskaičiavus sąnaudas ir derlių, galima įvertinti, kokie buvo praėjusieji metai. Mūsų „derliaus“ skaičiavimo laikas – mokslo metų pabaiga, kai rektorius pasirašo diplomų įteikimo dokumentus. Tada ateina diena, kai šventei skirtą erdvę užpildo pasitempę, togomis ir kepuraitėmis pasidabinę absolventai, nors ir išsinuomotomis tik vienai dienai.

Nejaugi čia tie patys, aktyviai diskutavę seminaruose, bet nedrąsiai skaitę pranešimus pirmosiose jaunųjų tyrėjų konferencijose? Tie patys, kurie, prieš porą metų atvykę į Seimo rūmus, pirmą kartą iš arti stebėjo parlamentarų grupės darbą ir net sutarė bendradarbiauti, rengiant teisės aktus. Valdovų rūmuose jie godžiai klausėsi energingos jaunos gidės labai nestandartiško pasakojimo ir bandė suprasti, kaip per amžius keitėsi valstybės valdymas, valdžios ir piliečių santykiai. Jie bandė išsiaiškinti, kaip atsitiko, kad Didžioji Lietuvos karalystė (mūsų pačių pravardžiuojama kunigaikštyste, nuolankiai pataikaujant svetimiems istorikams) iš visos Europos atėičiai didžiulę įtaką dariusios valstybės liko suspausta anaipol negeranoriškai nusiteikusių kaimynų, pasisavinusių nemažai lietuviškų etnografinių žemių ir savomis sienomis atskyrusių mūsų tautos dalis nuo jos kamieno. Ką praelyje darėme neteisingai? Ką dabar darome ne taip, kad kasdien prarandame savo didžiausią turtą – žmogiškuosius išteklius, t. y. savo piliečius?

Tikriausiai ne viską jie suspėjo atlikti, ką buvo suplanavę per studijų metus, bet padarė nemažai. Atliktos užduotys, kurios iš pradžių net gerokai išgašdino: išanalizuoti savivaldybių strateginės plėtros ir veiklos planai, vietos veiklos grupių strategijos, atliktos gyventojų apklausos. Parengti baigiamieji – diplominiai darbai, atliakta klausimų ir priekaištų lavina, kai kartais būdavo akivaizdu, kaip darbų gynimo komisijos nariai konkuruoja tarpusavyje, kuris įmančiau paklaus ar pademonstruos, kad apie darbe nagrinėtą temą išmano daug daugiau.

Tiesa, ne visada tai atrodė įtikinamai, nes darbus pristatė jau nemažą gyvenimo patirtį sukaupusieji, studijavusieji pagal ištestintų studijų programas. Ne vienas buvo pasirinkęs temą, su kuria tiesiogiai susiduria kasdien. Universitete jiems reikėjo išsiugdyti naują požiūrį, susipažinti su kitų valstybių patirtimi ir suvokti, kad galimi kiti, efektyvesni, sprendimai, tačiau mechaniškas kitų patirties perkėlimas neįmanomas. Kodėl mūsų tautiečiai plūsta į Daniją ar Švediją, nors šios iki šiol naudoja kronas, o ne eurus? Kodėl vis dėlto ten per savaitę galima uždirbti daugiau negu čia per mėnesį? Ar čia iki šiol vis dar kalta posovietinė patirtis? O gal daug kaltesnis „modernis“ dalies mūsų darbavimų chamizmas?

Neseniai nuskambėjusioje radijo laidoje ypač šiuolaikišku save laikantis asmuo maždaug taip rėkė į eterį, reikalaudamas atsikratyti, jo nuomone, sovietinio mąstymo: „Privatinė nuosavybė yra šventa, šventa, šventa!!! Neliečiama!!! Jei aš, kaip JOS SAVININKAS, sukūriau verslą ir gavau pelną, tai visas tas pelnas yra mano, mano, mano!!! Darbuotojas gauna atlyginimą, kurį AŠ jam moku...“ Apie tai, kad tas pelnas savaime iš tos nuosavybės neatsirado, o jį sukūrė darbuotojai, tas naujosios, kaip pats yra įsitikinęs, ideologijos rėksnys nenorėjo net girdėti.

Ar sugebės mūsų universitetų šių metų absolventai principingai įvertinti tokios ideologijos platintojus, kaip kenkiančius valstybei, kurios suteiktomis teisėmis naudojasi, kaip didinančius nesuskalbėjamą tarp viešojo valdymo institucijų ir visuomenės? Ar jie sugebės drąsiai atstovauti tai visuomenės daliai, kurios dar neapėmė nusivylimas ir apatija, tai daliai, kuriai dar reikia Lietuvos? Akivaizdu, kad anam rėksniui jos tikrai nereikia. Anam reikia Panamos kompanijų, padedančių „sumaniai valdyti“ mokesčius, paprasčiau pasakius, apgauti savo valstybę. Tiesiai šviesiai sakant, tos ideologijos šaukliams idealiausia santvarka būtų vergovė, o šiuolaikiniai „mokyti vergai“ būtų tokie, kurie išmano tik atitinkamos srities technologiją. Vergams nereikia nei kultūrinio, nei politologinio išprusimo. Ar ne todėl nuolat girdime, kad Lietuvai „tikrai užtektų 4–5 universitetų“. Lieka tik pasitikslinti, tai vis dėlto kiek: penkių ar užteks ir tų keturių? Nebeklausime kokių ir kur.

Kokį visuomenės modelį mums siūlo atsakymus į visus

klausimus žinantys svetimų bankų ekspertai? Kokį universiteto absolvento modelį jie pateikia kaip labiausiai priimtina? Neseniai vienas jų pareiškė, kad jau seniai laikas pripažinti universitetą kaip „paslaugos teikėją“. Pati „paslaugos“ sąvoka gal ir neturėtų nieko žeminti, jei ne primityvus dabartinis jos suvokimas: daryk tik tai, ką užsakiau. Tačiau ir patys paslaugų užsakovai nelabai įsivaizduoja, kaip po penkerių ar dešimties metų atrodys pramonė, agrarinis sektorius, kaip pasikeis transporto sistema, energetika ar sveikatos apsauga. Stebint pastarojo dešimtmečio procesus, vykstančius tiek Lietuvoje, tiek aplink ją, ryškėja, kad tiek verslo struktūrose, tiek viešojo sektoriaus institucijose vyrauja „vieno žingsnio“ ir „gaisrų gesinimo“, atsiprašant, strategijos. Didžiulis noras kurti megapolius, standartizuoti ne tik vartoseną, bet ir gyvenimą, nuolat dairantis tik į didžiulias valstybes, žlugdo bet kurią iniciatyvą ir įnirtingai puola visapusiško ugdymo, plataus kultūrinio išprusimo ir gyvenamosios, grindžiamos esminėmis dorovės normomis, siekius. Suprantama, kad universitetai suvokiami kaip didžiausia kliūtis tokioms užmačioms įgyvendinti. O kliūtis, aišku, reikia šalinti.

Ar dabartiniai absolventai yra pajėgūs atliakyti primityvaus verslo, veikiančio pagal modelį „perku ir perparduoju“, puolimą? Ar gerai supranta situaciją, kurioje dabar atsidūrėme, universitetų rektorai ir kitų mokslo centrų vadovai? Ar akademinės bendruomenės visuomeninės organizacijos yra pajėgios pateikti aiškią alternatyvą ir sustabdyti vienadienio verslo agresiją? Neseniai „Žinių radijo“ laidoje buvo net pateikti konkretūs skaičiai, už kiek esą galima nupirkti visą Lietuvos viešojo valdymo sistemą. Žinant tokio verslo apyvartą, laidoje paminėta suma pasirodė gana kukli. Lieka tik paklausti, gal toks pirkimo ir pardavimo sandėris jau įvyko?

Universitetų misija – visapusiškai išlavintų asmenybių ugdymas – išliko nuo pat jų atsiradimo iki mūsų dienų. Tik humanistinę, dorovinę savo atsakomybę už žmonijos ir planetos likimą suvokianti asmenybė yra galutinė, nekintanti universitetų veiklos tikslas. Todėl universitetų auklėtiniai, nepriklausomai nuo jų profesinės specializacijos, net nuo vietovės, kurioje veikia konkretus universitetas, turi įgyti platų humanitarinį ir socialinį išprusimą. O kiek dabartinių absolventų yra ne tik išklaušę atitinkamus kursus, bet ir suvokę tokias sritis, kaip psichologija, sociologija, kultūrologija?

2016 m. birželio absolventai. J. Jasaičio nuotr.

Kiek jų geba orientuotis dailėje, muzikoje, architektūroje, įvertinti šių sričių kaitos tendencijas? Kiek jų supranta, ką iš tikrųjų reiškia baziniai šiuolaikinio žmogaus poreikiai ir lūkesčiai?

Universiteto absolventas pirmiausia turi būti inteligentas plačiąja šios sąvokos prasme. Jam reikės ne tik diegti demokratinę pasaulėžiūrą ir visapusišką pasaulio pažinimą savo šeimoje, bet ir formuoti ateities Lietuvos įvairių visuomenės grupių santykius, jų poreikių skalę, asmeninę atsakomybę. Jam jau dabar reikia kurti tokią viešojo valdymo sistemą, kurios niekas ir už jokių pinigų negalėtų privatizuoti ir įsikišti į kišenę, pamynus tokias sąvokas, kaip sąžinė.

Universiteto bakalauro ir magistro diplomų įteikimas yra ne tik studijų rezultatų įprasminimas, bet ir didžiulė šventė absolventų šeimų nariams, neretai labai daug prisidėjusiems, kad diplomai būtų įteikti. Didžiulė šventė universitetinio miesto ir jo plačių apylinkių visuomenei, suteikianti vilties, kad ir mūsų valstybėje teisybė ir doros, prasmingo gyvenimo pavyzdžių būtų daugiau.

KVIETIMAI

JAUNŪJŲ MOKSLO ISTORIKŲ KONKURAS

Gerbiami jaunesni mokslo istorikai, maloniai kviečiame dalyvauti Tarptautinės mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos Mokslo istorijos skyriaus (*International Union of the History and Philosophy of Science and Technology, Division of History of Science and Technology (IUHPST/DHST)*) organizuojamame Jaunojo mokslo istoriko konkurse. Konkursui teikiama disertacija turi būti apginta ne anksčiau kaip 2012 m.

Pageidaujantys dalyvauti konkurse iki 2016 m. rugpjūčio 31 d. turi užpildyti paraišką interneto svetainėje <http://hpdst.gr/youngscholarsprize/application>. Pagrindiniai šios paraiškos elementai:

- paraiškos forma;
- disertacijos tekstas PDF formatu (jeigu disertacija parašyta ne angliskai, reikia pateikti jos santrauką (iki 20 puslapių));
- disertacijos vadovo rekomendacija.

Jaunojo mokslo istoriko prizas teikiamas kas ketverius metus vykstančiame Tarptautiniame mokslo istorijos kongrese. Pirmą kartą ši ceremonija įvyko 2005 m. Pekine, 22-ajame Mokslo istorijos kongrese.

Šių metų konkursui, kuris įvyks 2017 m. liepos 23–29 d. Brazilijoje, Rio de Žaneire, kviečiame teikti disertacijas plačiomis mokslo ir technikos istorijos temomis – tiek viso pasaulio, tiek dalyko, geografiniu ar chronologiniu požiūriu. Penkiems jaunesiems mokslo istorikams bus įteikti diplomai, suteikta parama atvykti ir dalyvauti 25-ajame mokslo istorijos kongrese. Panaikintas kongreso dalyvio registracijos mokestis. Plačiau apie konkursą: <http://www.hpdst.gr/youngscholarsprize>. Parengta pagal Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos informaciją

LIETUVOS SOCIOLOGŲ KONFERENCIJA

Kviečiame dalyvauti 8-ojoje nacionalinėje Lietuvos sociologų draugijos konferencijoje „Skirtys ir jungtys lokalumo – globalumo sandūroje“, kuri įvyks 2016 m. lapkričio 18 d. Mykolo Romerio universitete. Konferencijos tikslas – pasiekti didesnio supratimo apie lokalias socialines kultūrinės politikos, identitetų ir prasmų ribas globalėjantame pasaulyje, apimtame fragmentacijos, įtampų, netikrumo ir iššūkių. Lietuvos universitetų sociologijos dėstytojus ir studentus, sociologus teoretikus ir praktikus bei kitų socialinių mokslų atstovus kviečiame teikti pranešimų tezes pagal tokias išankstines temas:

- Socialinė teorija;
- Galios santykiai, pilietinis ir politinis dalyvavimas;
- Socialinė diferenciacija, gyvenimo lygis ir solidarumas;
- Skaitmeninių technologijų skvarba ir poveikis visuomenei;
- Demografiniai procesai ir šeima;
- Socialiniai saitai ir jų tinklai;
- Identitetai, vertybės ir moraliniai kodai;
- Gyvenimo būdas ir populiarioji kultūra;
- Tyrimų metodologija ir metodai.

Laukiame jūsų pasiūlymų išplėsti konferencijos tematiką. Siūlykite naujas temas.

Pranešimų tezes galima teikti iki 2016 m. rugsėjo 12 d. el. paštu

LSD2016.konferencija@gmail.com

Tezių apimtis – iki 250 žodžių. Tezėse reikia nurodyti pranešimo pavadinimą, pagrindinę jo idėją ir argumentus, 3–5 raktinius žodžius. Formatas: doc arba .docx. Prašome nurodyti pranešėjo (-ų) pavardę (-es), vardą (-us), pareigas, institucijas, kontaktinę informaciją (el. pašto adresą) ir pageidaujama pranešimo formą: žodinis pranešimas; standinis pranešimas. Pirmuoju atveju reikia nurodyti temą, kuriai skirtas pranešimas.

Išsamesnę informaciją rasite Lietuvos sociologų draugijos svetainėje <http://www.sociology.lt>
Konferencijos organizacinis komitetas

Ar gyvename naujame Renesanse?

Prof. Jonas GRIGAS

Jeigu šiandien atgimtų Mikelandželas (*Michelangelo Buonarroti*, 1475–1564), ar jis sutriktų, ar vėl suklestėtų tarp visos dabarties meno maišaties? Kiekvienais metais milijonai žmonių vorele eina į vieną iš Vatikano koplyčių pasigrožėti Mikelandželo meno šedevru „Adomo sutvėrimas“. Milijonai Luvre pagerbia Leonardo da Vinčio „Moną Lizą“. Penkis šimtmečius žmonės rūpestingai saugojo šiuos Renesanso šedevrus, kaip grožio ir įkvėpimo objektus. Bet jie taip pat metė iššūkį mums.

Menininkai, kurie prieš penkis šimtmečius sukūrė šiuos genijų išradingumo šedevrus, negyveno kokiame nors magiškae universalus grožio amžiuje. Jie gyveno audringu istorinių atradimų laikotarpiu: Gutenbergo spausdinimo mašinos išradimas (1450), Kristupo Kolumbo Naujojo pasaulio atradimas (1492) ir Vaskos da Gamos jūrų kelio į Azijos turtus atradimas (1497). Tada keitėsi žmonijos likimas. Pamažu traukėsi ligos, Europos žmonių skaičius ir sveikata atsigavo, kilo jų gerovė ir išsilavinimas.

Tokiomis sąlygomis suklestėjo talentai, ką rodė meno darbai (ypač nuo 1490 iki 1520 m.), Mikalojaus Koperniko revoliucinė Saulės sistemos teorija, pastačiusi Saulę vietoj Žemės į tuometinio kosmoso centrą (1510), taip pat biologijos, jūreivystės, medicinos pasiekimai. Fundamentalios tiesos, kurios šimtmečiais ar net tūkstantmečiais nekėlė abejonių, sugriuvo. Žemė nestovėjo vietoje. Saulė nesisuko apie ją. Dangus nuostojo buvęs tarsi keptuvės dangtis, dengiantis Žemę. Žmonių žinomas pasaulis padidėjo daugiau nei dvigubai. Žmogaus širdis nebebuvo siela, ji tapo tik kraujo siurbliu. Per kelis dešimtmečius knygų spausdinimas išaugo nuo šimtų iki milijonų per metus, o faktai apie pasaulį ir naujos idėjos keliavo toliau ir greičiau, nei anksčiau kas galėjo įsivaizduoti.

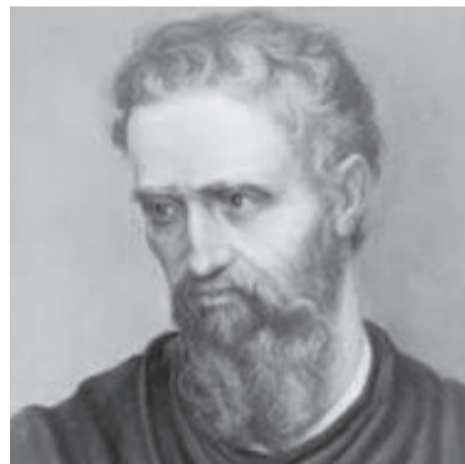
Bet suklestėjo ir rizika. Gąsdinančios naujos ligos plito kaip gaisras abiejose naujai sujungto Atlanto pusėse. Osmanų turkai, panaudodami „naują“ ginklą – paraką – nugalėjo ir įvedė islamą rytinėse Viduržemio jūros tautose ir grasino visai Europai. Martinas Liuteris (1483–1546) metė kandžius kaltinimus Katalikų bažnyčiai, sukeldamas religinį įtūžį visame žemyne. Bažnyčia, daugiau nei tūkstantį metų ištvėrusi visokius savo valdžios išbandymus tapti svarbiausia ir visur prasismelkianti valdžia Europos gyvenime, ilgam suskilo nuo įtampos.

Toks buvo amžius, kai 1504 m. Italijos miesto Florencijos pagrindinėje aikštėje Mikelandželas atidengė savo „Dovydo“ marmurinę daugiau kaip penkių metrų aukščio skulptūrą. „Dovydas“ simbolizavo miesto gerovę ir skulptoriaus meistriškumą.

Apie Dovydo ir Galijoto varžybas žmonės žinojo iš Senojo Testamento. Bet Mikelandželas marmure įkūnijo Dovydą lemtingu tarp apsisprendimo ir veiksmo, tarp suvokimo, ką jis privalo padaryti ir drąsos sutelkimo nugalėti Galijotą momentu.

Dabartinis amžius taip pat yra varžybos tarp globalių iššūkių ir žmonijos raidos, tarp gerų ir blogų pasekmių, tarp įtraukimo į varžybas ir išskyrimo jėgų, tarp klestinčio genialumo ir slegiančios rizikos. Klestėsime ar stovėsime vietoje, ar dvidešimt pirmajame amžiuje įeisime į istoriją kaip žmonijos geriausi ar blogiausi, priklausys nuo to, kaip mes visi prisidėsime prie galimybių ir slopinsime pavojus, kurių šios varžybos atneša.

Statymas negali būti didesnis. Kiekviena iš mūsų lydėjo rizikinga sėkmė gimti lemiamu istoriniu momentu, kai įvykiai ir pasirinkimai mūsų gyvenime diktuoja daugelio ateities kartų gyvenimo aplinkybes.

Mikelandželas – skulptorius, poetas, inžinierius

Panašiai galvojo kiekviena karta, bet ši kartą tai yra mūsų laikmečio tiesa. Apie tai garsiai kalba ilgalaikiai faktai. Seniai prasi-dėjęs žmonijos telkimasis į miestus įveikė mūsų gyvenimo pusiaukelės žymę. Esame pirmoji miestų epochos karta. Atmosferos tarša anglies dioksido šiltnamio dujomis šiandien padidėjo iki nematytų nuo neolito laikų koncentracijų; 14 iš 15 šilčiausių klimato rekordinių metų buvo dvidešimt pirmajame amžiuje. Pirmą kartą nuo 1990 m. vargingiausių žmonių skaičius pasaulyje sumažėjo vienu milijardu ir tuo pačiu metu dviem milijardais padidėjo žmonių skaičius. Šiandien mokslininkų skaičius viršija visų mokslininkų, kurie kada nors gyveno iki 1980 m., skaičių. Iš dalies jų dėka buvo nugalėta daugelis ligų, o vidutinė žmonių gyvenimo trukmė pastaraisiais 50 metų padidėjo daugiau nei per praėjusius 1 000 metų.

XXI a., tarsi vėjo gūsis, įsiveržė su tokia gausa mokslo atradimų, kad daugelis žmonių juos supras tik po kelių dešimtmečių. Jie keičia ir žmonijos kultūrą. Internetas, telekomunikacijos ir kompiuteriai pavertė pasaulį globaliu kaimu, o Lietuvą – jo dalimi. Dabar žmonijos mintis intensyviausiai dirba mokslo srityje, mokslui naudojama pagrindinė žmonijos intelektualinės energijos dalis. Mūsų kartos laikmetis vadintas tai atomo, tai kosminių kelionių, tai informacinės visuomenės amžiumi. Tuo pabrėžiama, kad intensyviausiai vystosi tos mokslo sritys, kurios lemia nepaprastai sudėtingų technologijų plėtrą, o pastaroji, savo ruožtu, iš esmės keičia mūsų laikmečio žmonijos gyve-

nimą. Mokslas kuria pagrindines žinias apie pasaulį. Be žinių šiandien žmogus prapultų. Tik žinios padeda žmonijai išlikti ir klestėti. Daugiau nei pusė mokslo atradimų padaryti nuo XX a. pradžios. Daugiau nei pusė kada nors pagamintų prekių buvo pagaminta po 1980 m. Daugiau nei pusė kada nors parašytų knygų buvo parašytos per pastaruosius 50 metų. Kiekvieną mėnesį dabar išleidžiama daugiau knygų, nei buvo išleista iki Kolumbo gimimo.

Per trumpą laiką mokslas ir technologijos pakeitė žmonijos istoriją. Išauta nauja telekomunikacijų visata. Vieno mygtuko paspaudimu galime susijungti su bet kuo pasaulyje. Internetas, dar neegzistavęs vos prieš 20 metų, iki 2005 m. sujungė milijardą žmonių, iki 2010 m. – du milijardus, o iki 2015 m. – tris milijardus žmonių. Dabar pusė žmonijos yra susijusi internetu ir mobiliaisiais ryšiais. Staiga nuo autarkijos iškilo Kinija ir tapo didžiausia pasaulio ekonomika ir eksportuotoja. Mažai nuo jos atsilieka Indija. Griuvo Berlyno siena ir sumažėjo ekonominių ideologijų susidūrimas, kurios žymėjo antrąjį XX a. pusę.

Tačiau pažanga turi savo kainą. Dažnai girdime nemalonias naujojo tūkstantmečio naujienas. JAV įvyko rugsėjo 11-osios tragedija, siaučia niokojantys cunamiai ir uraganai, smogė globali finansinė krizė, kuri pribloškė pasaulio turtingųjų smegenis. Įvyko ypač saugiomis laikytų branduolinių jėgainių avarijos Japonijoje. Mirtininkų sprogdinimai meilės miesto – Parįžiaus – širdyje, riaušės dėl nelygybės, vėl nauji mirtininkų sprogdinimai ir šaudymai Europos ir Amerikos miestuose. Pašliję žmonių moralė.

Bet kartu matome ir malonesnių įvykių, tai mobilių ir socialinių visuomenės informavimo priemonių sprogimas, nuostabus žmogaus genomo išaiškinimas, 3D spausdinimo sukūrimas, gravitacinių bangų, dieviškosios dalelės (Higso bozono) ir daugiau nei tūkstančio į Žemę panašių planetų, besisukančių apie artimiausias žvaigždes, atradimas. Sužinojome, kad pasaulyje galioja fiziniai ir dvasiniai dėsniai. Ir nors jie nustatyti ne žmonių, bet veikia kiekvieną

Dovydas, pasiruošęs kovai su Galijotu.

Wikipedija nuotr.

iš mūsų, Sužinojome, kad matomąją visatą sudaro vos apie 5 proc. medžiagos, o apie 95 proc. visatos medžiagos ir energijos yra nematoma, ir nežinome, iš ko ji sudaryta. Bet erdvėje skraido šimtai kosminių laivų ir kasdien siunčia vis daugiau žinių apie visatą ir jos objektus.

Kiekviena diena atneša naujų nuostabų keliančių žinių apie mikropasaulį bei žmonių pasaulyje ir visatoje vykstančius reiškinius. Ir tos žinios yra labiausiai įtikinami požymiai, kad šis amžius labai skiriasi nuo praėjusių. Optimizmą skatina istorinių pokyčių įrodymas – dvasinis tikrovės ir vilčių susidūrimas. Optimizmo šaknys yra tikėjimas esminiu gyvenimo gėriu. Jis mus jaudina ir gaivina. Ir tai neabejotinai tėtis. Nors kai kurie pasaulio (tarp jų ir lietuvių) filosofai pesimistiškai vertina dabartį ir ateitį, nors ir dabar pasaulyje dar yra daug vargstančių žmonių, bet pagrįstai galime manyti, kad gyvename naujame didingesniame Renesanso amžiuje, nei buvo viduramžiais. Reikėtų labiau džiaugtis gyvenimu ir jo pozityviais reiškiniais. Kiekvienas galime sukurti savo rojų ar pragarą, nes rojus ir pragaras yra proto būsenos, o ne fizinės vietos. Juokis, ir pasaulis juoksis su tavimi. Verk, ir verksi vienas.

MOKSLO INSTITUCIJŲ NAUJIENOS

Jūrinės žuvininkystės ir akvakultūros laboratorija

Klaipėdoje atidaryta Jūrinės žuvininkystės ir akvakultūros laboratorija. Tai vienintelė Rytų Baltijos šalyse eksperimentinės žuvininkystės laboratorija, atvira mokslininkams, studentams, verslui. Čia sudarytos sąlygos mokslo ir studijų institucijų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystei, eksperimentavimui. Įrengta studijų auditorija bei mokslininkų ir tyrėjų darbo vietos ne tik Lietuvos mokslininkams, bet ir svečiams iš užsienio. Laboratorijoje gali būti atliekami akvakultūros ir žvejybos verslo atstovams privalomi tyrimai. Ja jau naudojasi Žuvininkystės tarnybos

specialistai, Klaipėdos universiteto, kitų Lietuvos ir užsienio įstaigų studentai, dėstytojai, mokslininkai.

Prieš kelerius metus Žuvininkystės tarnybos laboratorijos pastatas buvo pritaikytas atviros prieigos jūrinės žuvininkystės laboratorijai ir studijų poreikiams. Pertvarkytos Žuvininkystės tarnybos Žuvininkystės tyrimų ir mokslo skyriaus patalpos, įrengtos trys uždarnosios akvakultūros ir kitos laboratorijos sistemos moksliniams tyrimams ir aptarnaujanti molekulinės biologijos laboratorija. *Parengta pagal LR žemės ūkio ministerijos pranešimus*

Birželio 15-oji (1940), birželio 14-oji (1941) – Lietuvos istorijoje Okupacijos ir genocido, Gedulo ir vilties dienų minėjimas

Birželio 14-oji Lietuvoje minima kaip Gedulo ir vilties diena. 1941 m. birželio 14 d. Sovietų Sąjunga pradėjo masinius gyventojų trėmimus į Sibirą. 1941 m. birželio 14 d. trečią valandą nakties Maskvos įsakymu Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje – vienu metu prasidėjo pirmasis masinis okupuotų šalių piliečių naikinimas. Daugiau kaip 70 proc. tremtinių sudarė moterys ir vaikai. Iš viso iš Lietuvos išvežta apie 18 500 žmonių. Dauguma jų – į tremtį, kiti – į GULAG'o stovyklas. Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti duomenimis, tarp pirmųjų tremtinių, kurių likimas nustatytas, buvo 11 991 lietuvis, 2045 žydai, 1576 lenkai. Tarp išvežtųjų buvo 5060 vaikų iki 16 metų amžiaus (41 proc. visų išvežtų į tremties vietas).

Gedulo ir vilties dienos minėjimas

Iš viso 1941–1952 m. iš Lietuvos buvo ištremta apie 135,5 tūkst. žmonių. Vien 1945–1952 m. į tremtį išvežta daugiau kaip 32 tūkst. vaikų. Grįžti į Lietuvą pavyko tik apie 33,5 proc. ištremtųjų. 26,5 proc. žuvo tremties ir kalinimo vietose. Beveik 40 proc. Lietuvos tremtinių likimas nežinomas.

Renginio metu sovietų tremtį patyrę Seimo nariai Vida Marija Čigriejienė, Arimantas Dumčius, Donatas Jankauskas, Kazimieras Kuzminskas, Vincė Vaidevutė Margevičienė ir Julius Sabatauskas perdavė Lietuvos valstybės vėliavą ekspediciją į tremties vietas dalyviams – bendrijos „Lemtis“ nariams ir projekto „Misija Sibiras 2016“ dalyviams.

Seimo narės tremtinės prof. habil. dr. Vidos Marijos Čigriejienės kalba Gedulo ir vilties bei Okupacijos ir genocido dienoms atminti skirtame minėjime

Šįandien, po 75 metų, mėginu vaiko akimis pažvelgti į baisiąją 1941-ųjų birželio 14-osios naktį. Tą naktį baigėsi ir mano laiminga vaikystė. Man tada buvo ketveri metai, bet siaubo, išgyvento tada, nepamirštu visą gyvenimą. Birželio 14-osios žaizdos kraujuoja iki šiol ir jas gydyti galime tik mes visi savo supratimu, atjauta, teisingumu, meile, nes tokių žaizdų net laikas negydo.

Kaip ir kiti nekalti žmonės, prievarta buvome išvaryti iš savo gimtų namų. Sielvartas, klaikūs riksmas tvyrojo stotyje, o mus visus grūdė į gyvulinius vagonus. Daugybė vaikų savo tėčių jau niekada daugiau nebematė, nes vyrai buvo atskiriami nuo šeimų, niekas tada nežinojo, kada ir kur baigsis ši kelionė, niekas dar nenumanė, kad ne vienam išvežtajam ji bus paskutinė. Išvežti į šaltąjį Sibirą ir išsklaidyti po taigas, buvome atiduoti fizinei ir dvasinei kančiai, o kai kam ši kančia dažniausiai baigdavosi mirtimi. Skaudžiausia, kad mojuodami šautuvais mus iš namų varė ne tik iš Sovietų sąjungos atvykę represinių struktūrų pareigūnai, sovietų kariai. Jiems aktyviai talkino ir lietuviški vietos aktyvistai, kolaborantai.

Statistika yra žiauri, skaičiai ir faktai gąsdinantys, tačiau ir jie neatskleidžia tikrojo mūsų tautos genocido mąsto.

Per keturias 1941-ųjų birželio dienas buvo išvežta per aštuoniolika su puse tūkstančio žmonių. Baisiausia, kad tarp sovietinės valdžios priešų buvo ir daugybė vaikų: beveik pusei to birželio tremtinių nebuvo ir šešiolikos, gyvuliniuose vagonuose atsidūrė 556 vaikai iki vienerių metų amžiaus, dar nemokėdami vaikščioti, į „liaudies priešų“ sąrašą pateko ir negimę vaikai. Buvo suimtų pradėjusių gimdyti moterų. Jos gimdė vagonuose ir mirė kartu su savo kūdikiais. Sovietų valdžia siekė bet kuriomis priemonėmis palaužti ištremtųjų valią kaip nors sugrįžti į tėvynę. Buvo skatinamas nutautėjimas. Lageriuose siekdavo iš žmogaus padaryti vergą, nuolankų ir paklusnų, nesugebantį mąstyti, priešintis prievartai ar savivalei.

Prof. Vida Marija Čigriejienė (viduryje). LR Seimo archyvo nuotr.

Į Lietuvą sugrįžo mažiau nei pusė 1941 metų tremtinių. Išgyvenusių jų vaikų gimtojoje žemėje laukė nelengva dalia – jiems buvo trukdoma siekti mokslų, įsidarbinti, nuolat primenama, kad yra kitokie nei visi, juos persekiojo ir šantažavo. Tą savo kailiu patyriau ir aš. Bet gal atšiaurus gyvenimas, tėvų įdiegta meilė Tėvynei ir siekis nepasiduoti aplinkybėms mus visus vedė gyvenimo keliu, kad pavyko pralaužti sovietmečio ledą, kausčius mūsų, tremtinių, likimus.

Nepasidavę tremtyje vaikai yra nepaprastai tvirto charakterio. Anksti subrendę, užgrūdinti nepakeliamai sunkaus gyvenimo ir bausių netekčių, dvasinių kančių, mes nepalūžome. Mes niekada nenuleidžiame rankų, nesizėminame, nevengiame atsakomybės. Sibiro žemėje mes stengėmės ne tik mokytis, išsaugoti gimtąją kalbą, bet ir būti geriausi, nes tikėjome viltimi grįžti į Lietuvą, kur nebūsime stumdomi ir niekinami. Atplėšti nuo Tėvynės, nuo visko, kas buvo gyvenimo pagrindas, nuo galimybių rinktis savo ateities kelią, dantis sukandę prieš smurtą, prievartą, neteisą, žinojome tik

viena – tu privalai išlikti.

Tegu nenuskamba aštriai, bet gal mes ten, žiaurioje tremtyje, išsaugojome daugiau tikrosios Lietuvos negu tie, kas pasiliko Tėvynėje. Mes kartu su naminės duonelės kriaukšle, lininiu mamos rankšluosčiu, vaikišku žaisleliu į Sibirą išsivežėme ištikimybės valstybei jausmą, pirmosios Nepriklausomybės metais tėvų puoselėtą garbės ir atsakomybės suvokimą, tarpusavio pagalbos pareigą. Ten mes buvome kitokie, mus niekino ir iš mūsų tyčiojosi, bet mes niekada neužsikrėtėme ta patyčių, tarpusavio paniekos liga nei ten, tremtyje, nei sugrįžę į Tėvynę.

Gal todėl taip skaudu, kad šiandien patyčių, pykčio banga ritasi per Lietuvą, neaplenkdama ir garbiojo Seimo, kur kai kurie politikai tarsi neišvengiamai rodo patį blogiausią pavyzdį jaunimui ir visuomenei. Patyčios Seime iš valstybės simbolių – himno, tautos identiteto – lietuvių kalbos, tradicinės moralės normų... Ar galėjome ką nors panašaus įsivaizduoti mes, tremties vaikai, ilgėdamiesi prarastos Tėvynės?

Ar galėjome, būdami tremtyje, mes, vaikai, numatyti, kad atkūrus Lietuvos valstybingumą, šiandien reikės visiems įrodinėti, kad lietuvių kalba yra neįkainojamas mūsų valstybės turtas ir ją reikės ginti. Mes mokėmės lietuvių kalbos, rašto vos ne balanos gadynės sąlygomis, kai mus supančioje aplinkoje skambėjo svetima kalba, o prakalbę lietuviškai būdavome išvadinami fašistais, banditais. Šiandien protu nesuvokiu, kodėl turime keisti savo kalbos abėcėlę, kad įtikintume kai kuriems asmenims rašyti vardus ir pavardes, kaip jie nori, ne lietuviškais rašmenimis. Ar tauta tokiems iniciatoriams suteikė įgaliojimą daryti lietuvių kalbą ir jos abėcėlę, iškraipyti vardų, pavardžių, vietovardžių rašymą, niekinti Lietuvos Konstituciją? Lietuvių kalba šildė mus visus, tai buvo lyg nenutrūkstama gija su Tėvyne, su viltimi grįžti. Ir mums nereikėjo aiškinti, kas yra patriotiškumas, mes tiesiog tokie buvome, nes labai mylėjome Lietuvą.

Kiekvienas turime prisiminti – iš kur Tu, kas Tavo Tėtis ir Mama, kas Tavo Senoliai ir Tauta. Juk pasaulyje nėra tokios kitos, tokios mažos tautos, turinčios tokią dainingą kalbą, tiek daug tarmių, skambių liaudies dainų, kaip mūsų lietuvių tauta. Čia mūsų šaknys. Čia mūsų visų pradžių pradžia. Čia mūsų Žemė – Lietuva.

Šįvakar ašaromis aplaistytose geležinkelio stotyse, iš kurių tūkstančiai pasmerktųjų iškeliavo skausmo keliais, skambės dainos, bėgius nuklods gėlės, degs atminimo žvakutės. Mintyse nutiesiu žvakių kelią palei pražūtin vedusius geležinkelius, kur amžino poilsio atšiauriose Sibiro plytybėse liko kelionės neatlaikę vaikai, kur mano bendraamžiai mirė iš bado ar sušalo sniegynuose. Tų nekaltų aukų vardu tariu: atsipeikėkime, susigrąžinkime tautos orumą, tarpusavio pagarbą, kad šiandien Lietuvos vaikai augtų laisvi nuo patyčių, mylintys Tėvynę, jos Vytį ir Trispalvę, himną ir kalbą, jos nepriklausomybę, ir gyvenkime taip, kad jos niekada daugiau neprarastume.

Jau 50 metų Lietuvoje lazeriai tarnauja puslaidininkų tyrimams

Prof. Juozas VAITKUS

(Pabaiga. Pradžia – Nr. 10 (564))

„Tarybinės kapeikos lazeriu pradeginti negalima. O caro laikų monetą? Prašom.“

Tuo pačiu metu lazerį demonstruodavome besidomintiems, kas kintano lazerio galios ir sukaujami impulsai energijos. Pirmiesiems lankytojams buvo rodoma, kaip lazerio impulsas „išbaltina“ juodą spausdinimo kalkę. Vėliau į demonstracijos programą įtrauktas skylutės pradeginimas skutimosi peiliuke – ploname plieniniame lakšte. Lankytojams buvo leista pradeginti skylutę vienos kapeikos monetoje. Kadangi vėliau buvome sudrausminti, kad „negalima gadinti tarybinių pinigų“, demonstracijai naudojome carinės Rusijos sidabrinę 10 rublių nominalo monetą.

Šiai demonstracijai jau teko panaudoti neodimio lazerį, jo galią sustiprinus optiniais stiprintuvais. Stiprintuvų su neodimio stiklo strypais brėžinius gavome iš A. Piskarsko, tuo metu dar MVU aspiranto. Demonstravome lazerio šviesos antros harmonikos generavimą, kai nematoma neodimio lazerio (infraraudonojo diapazono) šviesa, sklisdama kristalu, virsta žalia, o rubino lazerio raudona šviesa pasidaro nematoma (ultravioletinio diapazono). Dar vėliau lankytojams pademonstravome kibirkščių seriją ore, fokusuodami spindulį.

Nauji atradimai

Tiriant puslaidininkius, juos sužadinant lazerio impulsais, buvo pastebėta, kad, padidinus sužadinimo intensyvumą, jo savybės keičiasi iš esmės. Nauji rezultatai pasipylė „kaip iš gausybės rago“. Tuo metu nedaug

laboratorių tyrinėjo lazerio impulsais sužadintus puslaidininkius, todėl nauji atradimai sukūrė terpę, kuri sudarė sąlygas mokslinei komandai augti, į ją įsitraukiant energingiems ir žingeidiems studentams, vėliau tapusiems mokslų daktarais.

Mokslinių tyrimų paletę galima būtų iliustruoti tyrimų krypčių seka, išplėta per pirmąjį dešimtmetį, pažymint pradiniuose etapuose reikšmingą indėlį įnešusius tyrėjus. Ją pateikiu tik todėl, kad skaitytojas pamatytų tyrimo metodų plėtrą:

- **fotolaidumo kinetika** – 1965 m. pas N. Basovą, o nuo 1966 m. Vilniuje (J. Vaitkus). Parodyta, kad galima sukurti fotodetektorius, skirtus ir gigaherciniam diapazonui;
- **liuminescencija** – 1969 m. (R. Baltramiejūnas), liuminescencijos gesinimas mikrobangomis – 1970 m. (Z. Dobrovolskis). Ši sudėtinga technika atskleidė sritis, į kurias reikia orientuotis;
- **liuminescencijos spektrai** – 1972 m. (V. Niunka) ir **superliuminescencija** – 1974 m. bei **plazma** – 1976 m. (V. Narkevičius). Parodytos jos galimybės tirti įvairius puslaidininkius, tarp jų ir organinius;
- **krūvininkų judrio kinetika** – 1970 m. (J. Storasta, V. Grivickas). Sukurta iki tol nematyta aparatūra, išaiškinti krūvininkų sklaidos ir rekombinacijos ypatumai;
- **optinis ryšys** – 1971 m. (T. Giedrys iš KPI, dabar KTU). Demonstruojama, kaip detektuoti optinį ryšio linijų signalą panaudojant mikrobangas;
- **netiesinė šviesos sugertis** – 1974 m. (V. Gavriušinas) – atrasti nauji efektai;
- **dinaminė holografija** – 1974 m. (K. Jarašiūnas) – sukurti nauji puslaidininkų ir lazerinių impulsų parametru matavimo metodai. Įdiegti pramonėje Vilniuje, Maskvoje, Plovdive;
- **lazerio impulso trukmės valdymas netiesine sugertimi** – 1974 m. (D. Veleckas).

Įdiegtas naujo tipo lazeris, skirtas erdvės lokacijai;

1976 m. atrastos **eksitoninės gardelės**.

Mokslinių tyrimų sėkmę ir efektyvius tyrimų rezultatus lėmė tai, kad anksčiau už kitus tyrėjus galėjome panaudoti oscilografus su vaizdo atmintimi, sukonstruotus ir pagamintus Vilniaus radijo matavimo prietaisų institute. Galėjome pasinaudoti ir matavimo aparatūros susiejimu su Vilniaus universiteto skaičiavimo centru, o vėliau – ir su personaliniais kompiuteriais. Vėlesniais dešimtmečiais buvo giliau suprasti procesai, vykstantys stipriai sužadintuose puslaidininkiuose. Tai leido spręsti gana egzotiškas mokslines problemas: nagrinėti elektronų ir skylių skysčio, nepusiausvyriųjų fononų, karštų elektronų ir eksitonų savybes. Visa tai vykdė jaunieji tyrėjai, pradėję tyrimus dar būdami studentais. Tęsdami tyrimus jie tapo profesoriais. Tai: E. Kuokštis, A. Žukauskas, G. Tamulaitis, S. Juršėnas. Kartu teko nagrinėti lazerio spindulio poveikį medžiagoms, juo kaitinant defektus, išgarinant įvairias medžiagas ar generuojant mikrobangas. Taip buvo plėtojamos ir lazerinės technologijos.

Teke sukurti ir gana sudėtingus prietaisus. Gal daugiausiai nusipelnęs yra „Liumotop“ galio arsenido (GaAs) defektų išryškiniui iš lazeriu sužadinamos liuminescencijos vaizdo. Jo sudėtingumą lėmė tai, kad GaAs liuminescuoja infraraudonąja šviesa, todėl reikėjo sukonstruoti elektrooptinį keitiklį, verčiantį mikroskopu padidintą vaizdą į matomą šviesą. Puslaidininkis sužadinamas impulsais, todėl vaizdą registravo specialiai sukonstruota mažakadrinės televizijos kamera, sukurianti stovintį vaizdą televizoriaus ekrane. Prietaisas buvo skirtas dirbti prie konvejerio, todėl buvo būtina kai kuriuos vaizdus įrašyti į vaizdo magnetofoną – aukštesnio lygio specialistui peržiūrėti. Sudėtinga

prietaisą konstravo didelė komanda: J. Storasta, E. Gaubas, J. Kapturauskas, F. Senulis, A. Putrimas, A. Medeišis, K. Jarašiūnas, M. Petrauskas. Po daugelio metų kalbėdami su Nobelio premijos laureatu akad. Ž. Alfiorovu (Lietuvos MA užsienio nariu) sužinojome, kad šis prietaisas buvo užsakytas pirmosios heterolazerių (už kurių sukūrimą ir buvo gauta premija) serijos gamybos technologijos proceso kontrolei.

Toliausiai iš Lietuvos nukeliavo krūvininkų difuzijos ir rekombinacijos procesų tyrimo dinaminį difrakcinį gardelių metodu prietaisas, kurį sukūrė prof. K. Jarašiūno komanda, o pagamino UAB „Ekspla“. Šis prietaisas ir dabar veikia Renselyro politechnikos institute (JAV).

Pats naujausias prietaisas – VU-TEG-5, įdiegtas CERN'e. Dabar vykdomas jo kalibravimas. Tai prof. E. Gaubo komandos sukurtas įrenginys, kuriame lazerio spindulys sužadina apšvitintą silicio kristalą, o mikrobangų traktu nustatomas jo savybių pokytis, tiesiogiai priklausantis nuo apšvitos.

Verta priminti, kad beveik visos šios metodikos jau tapo standartinėmis puslaidininkų tyrimuose, tik vis įtraukiami nauji techniniai pasiekimai tirti visus puslaidininkius ir pasiekti tokią laikinę skyrą, kuri leidžia tirti visus vykstančius procesus. Šiose srityse dirbančios tyrėjų komandos ne tik gavo jau kelias Lietuvos mokslo premijas, bet ir tapo žinomos pasaulyje. Iš daugelio valstybių atvyksta tyrėjai, norintys pasinaudoti Vilniuje sukurta įranga. Vykdomi tyrimai kartu su bendraautorais iš kitų valstybių. Apie kiekvienos komandos pasiekimus galima parašyti atskirus straipsnius. „Naują kvėpavimą“ jos įgavo, persikėlusios į naująjį Nacionalinio fizinių ir technologijos mokslų centro pastatą. ■

MOKSLAS IR VERSLAS

Inovacijos Lietuvos versle – retas reiškinys

Akvilė ANDRIUŠKAITĖ

Labiausiai išsivysčiusiose valstybėse plačiai taikomos produktų inovacijų kūrimo praktikos, nuolat nustatomos kompanijų veiklos stiprybės ir silpnybės, vertinama, kokią įtaką nauji produktai turėjo verslo augimui. Tačiau Lietuvoje tik nedidelė dalis įmonių sistemškai naudoja bent keletą iš 120 pripažintų gerųjų praktikų ir veiklos rodiklių. Europos Inovacijų švieslėntės ir kitų tarptautinių tyrimų duomenimis, gebėjimas kurti inovatyvius produktus ir paslaugas yra silpniausia Lietuvos verslo sritis.

„Aukštos vertės produktų kūrimas ir pajamos iš naujų produktų yra laikomos svarbiausiu įmonių augimą lemiančiu veiksnium. Tačiau minėti tyrimai rodo, kad Lietuvoje verslas neskiria šiai sričiai deramo dėmesio. Nemaža dalis įmonių nepakankamai investuoja į rinkoje esančių galimybių paiešką, todėl jų pateikiami produktai atspindi tai, ką įmonės gali sukurti, bet ne tai, ko rinka labiausiai laukia. Net ir atradus verslo plėtros galimybes, bendrovėms trūksta patirties, įgalinančios kurti klientų poreikius atitinkantį produktą ar paslaugą. Lietuvos įmonės, vengdamos rizikos, nedrįsta investuoti į nau-

jų ar itin diferencijuotų produktų ir paslaugų kūrimą“, – teigia Baltijos lyderystės ugdymo instituto vadovas dr. Modestas Gelbūda.

Šis institutas atliko 452 didžiausių Lietuvos įmonių apklausą. Paaiškėjo, kad tik 46 proc. bendrovių kuria ar artimiausiu metu ketina kurti naujus produktus. Iš šių įmonių tik kiek daugiau nei pusė (55 proc.) turi tam numatytą biudžetą. Tyrimas atskleidė, kad Lietuvos įmonėms trūksta žinių, kas yra produktų inovacijos, kokia jų kūrimo praktika, kokių augimo rezultatų galima pasiekti naudojant šiuos metodus. „Šiandien Lietuvoje apie produktų inovacijas nekalbama kaip apie strategiškai svarbią įmonių veiklos sritį. Įmonės nematuoja naujų produktų pajamų ir pelno rodiklių, o atsakomybę už naujus produktus dažnai priskiriama gana žemas pareigas einančiam darbuotojui. Pažangiose šalyse produktų inovacijos yra suprantamos kaip aiški ir turinti atskirą vadovą bei biudžetą strateginė veiklos sritis. Norėdamos konkuruoti užsienio rinkose, Lietuvos įmonės turės ne tik perimti gerąsias praktikas, bet ir išmokyti jas taikyti efektyviau“, – sako dr. M. Gelbūda. Tyrimas parodė, kad įmonės dažnai neskaičiuoja, kiek nuostolių atneša

Dr. Modestas Gelbūda

naujų produktų nesėkmės, t. y. kiek žmogiškųjų, finansinių ir technologinių išteklių buvo skirta menko potencialo produktų sukūrimui.

Amerikos našumo ir kokybės centro (angl. *American Productivity and Quality Center*) duomenimis, įmonių, efektyviai taikančių produktų inovacijų praktiką, 77 proc. sukurtų produktų ar teikiamų paslaugų pasiekia numatytus tikslus, išauga

produktų pardavimas, didėja pelnas. Dažniausiai produktų inovacijas taiko užsienio kapitalo įmonės. Dr. M. Gelbūdos teigimu, tarp Lietuvos įmonių yra keletas pavyzdžių, kada, skyrus pakankamai dėmesio ir išteklių produktų inovacijoms, padidėjo įmonių konkurencingumas šalies ar užsienio rinkose. Kaip geruosius lietuviškus pavyzdžius jis paminėjo šias įmones: „Cholocate Naive“, „Argintą“, „BIOK laboratoriją“.

Pasaulyje produktų inovacijų gerosios vadybos praktika pradėjo sparčiau formuotis prieš daugiau nei 30 metų, kai buvo pradėti vykdyti pirmieji kokybiniai moksliniai tyrimai. Vienas iš produktų inovacijų srities pradininkų dr. Robertas Cooperis tyrė, kodėl vienos komandos geba sukurti sėkmę atnešančių naujų produktų, o kitos ne. Taip buvo sukurtas pirmasis gerųjų praktikų rinkinys, kurį pradėjo taikyti „DuPont“, „ExxonMobil“, „Royal Bank“, „Procter & Gamble“ ir kitos kompanijos. Vėliau šios praktikos buvo tobulinamos, kol galiausiai sudaryta aiški gerųjų praktikų sistema, kurią dabar taiko dauguma globaliai pirmaujančių įmonių. Autorė yra *Strateginės komunikacijos bendrovės „OMConsulting“ projektų vadybininkė* ■

Lietuvoje mokslas ir studijos – ant bado dietos

Prof. habil. dr. Bronislovas Kaulakys

Pastaraisiais metais mokslui ir studijoms (universitetams ir mokslo institutams – visų tikslų ir uždavinių įgyvendinimui) iš valstybės biudžeto skiriamai asignavimai sudaro tik apie 0,6–0,7 proc. nuo Lietuvos bendrojo vidaus produkto (BVP). Tai yra dvigubai mažiau nei prieš 15–20 metų. Neatsižvelgiant į tai, viešojoje erdvėje daug kalbama apie didžiulį, bet ne tą ir ne taip dirbantį Lietuvos mokslo potencialą, kad ir su labai mažu finansavimu galima aukšta studijų kokybė, dideli mokslo pasiekimai ir reikšminga jų įtaka verslui, kad Lietuva gali tai, ko nepademonstravo nė viena šalis. Reikia tik teisingai valdyti universitetus, institutus ir atskirus mokslininkus.

Praėjo jau septyneri metai po garsiosios „aukštojo mokslo reformos“. Pamename, kiek buvo euforijos: „Pagaliau reforma! Dabar tai pakils aukštojo mokslo kokybė į svajonių aukštumas! Nebenuvilios mūsų geriausiųjų abiturientų jokie užsienio universitetai. Paskirtosios universitetų tarybos su jų paskirtaisiais rektoriais viskuo pasirūpins. Apie viską pagalvota...“ Ir panašiai.

Nepraėjus net penkeriems metams, portalai pilni ne tik kritikos, bet ir apokaliptinių pranašysčių: „aukštojo mokslo situacija – tragiška“, „pasiektas dugnas“ ir pan. Reikia dar vienos (eilinės, gal jau dešimtos?) reformos. Nors Lietuvoje mokslo ir studijų „reformų“ buvo įvykdyta gal dešimt kartų daugiau negu Estijoje. Be adekvataus finansavimo.

Vyriausybė Seimui pateikė net naują Mokslo ir studijų įstatymo redakciją. Ką po viso to lieka galvoti ir daryti? Pečiais traukyti ar garsiai kvatoti? O gal žvilgterėti į esmę ir nelabai tolimą, bet visų pamirštą praeitį ir dabartį?

Mokslas ir studijos po reformų – pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį

Mokslo ir studijų sistemos reformos ir veiklos pagrindu tapo 1991 m. vasario 12 d. Aukščiausiosios tarybos (Atkuriamojo Seimo) priimtas novatoriškas Mokslo ir studijų įstatymas, kuris be pakeitimų galiojo iki 2002 m. Juo remiantis, iš paveldėtų sovietinės Lietuvos mažai tarpusavyje susietų aukštųjų mokyklų, Lietuvos mokslų akademijos ir kitų institucijų buvo sukurta bendra mokslo ir studijų sistema, susidedanti iš universitetinių aukštųjų mokyklų ir mokslo institutų. Įkurta Lietuvos mokslo taryba (LMT) – savarankiškai veikianti mokslo ir studijų savivaldos institucija, Seimo ir Vyriausybės ekspertas mokslo ir studijų organizavimo bei finansavimo klausimais. Šiai sistemai priklausė Lietuvos mokslų akademija (LMA),

Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas (LVMSF), mokslininkų organizacijos, atskiri mokslininkai ir jų grupės. Įstatyme buvo ypač deklaruojama mokslo ir studijų integracija.

Netiesa, kad tuo laikotarpiu buvo prikurta daugybė universitetų. Prieš atkuriant nepriklausomybę Lietuvoje veikė 12 universitetinių aukštųjų mokyklų, bet didžioji jų dalis pagal sovietinę terminologiją buvo vadinama akademijomis arba institutais. Buvo 17 LMA ir apie 30 sąjunginio pavaldumo ar žinybinių, 32 verslo ir 10 aukštųjų mokyklų institutų. Daugelis institutų buvo gana dideli – su bandomosiomis gamyklomis, konstruktorių biurais.

1990 m. buvo įkurta Lietuvos policijos akademija, 1997 m. tapusi Lietuvos teisės akademija, o vėliau – Mykolo Riomerio universitetu, 1991 m. Klaipėdoje iš ten veikusiu kitų aukštųjų mokyklų fakultetu, juos sujungus, buvo įkurtas Klaipėdos universitetas. 1994 m. įsteigta Lietuvos karo akademija. Iki 2002 m. Lietuvoje veikė 15 universitetinių aukštųjų mokyklų, 29 valstybės mokslo institutai ir 19 mokslo įstaigų.

Per pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį (iki 2001 m.) finansavimas mokslui ir studijoms (universitetams, mokslo institutams ir kitiems su mokslu ir studijomis susijusiems poreikiams) buvo skiriamas viena eilute. Jis po svarstymų, dalyvaujant mokslininkų organizacijoms, pirmiausia LMT, Rektorių ir Direktorių konferencijoms, buvo skaidriai paskirstomas atskiroms institucijoms pagal mokslininkų skaičių ir kitus duomenis. Kasmet buvo rūpinamasi adekvачiu finansavimu. Siunčiami raštai į Seimą ir Vyriausybę, deramasi su Finansų ministerija, dalyvaujama Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto posėdžiuose. Veikė aktyvi pilietiška mokslo bendruomenė.

Mokslo ir studijoms buvo skiriama per 1 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP), tarp 6 ir 7,5 proc. – Valstybės biudžeto. Apie 73–78 proc. mokslo ir studijų biudžeto asignavimų buvo skiriama aukštosioms universitetinėms mokykloms, 14–18 proc. – mokslo institutams ir 6–13 proc. – bendrosioms mokslo ir studijų reikmėms. Šių, 6–13 proc. – asignavimų užtekdavo LMT, LMA ir jos bibliotekai, Mokslo ir studijų fondai, mokslo premijoms, stipendijoms nusipelnusiems ir jauniems mokslininkams, valstybinėms mokslo programoms, mokslo žurnalų prenumeratai ir leidybai, LITNET ir kitoms bendrosioms reikmėms.

Nesibaigiančių reformų dešimtmetis

Pasinaudojus 1999–2000 m. Rusijos krizės sukeltos įtakos Lietuvos ekonomikai pretekstu, planuojant 2000 m. valstybės biudžetą, mokslo ir studijų finansavimas buvo sumažintas 120 mln. litų – iki 0,9 proc. BVP. 2000 m. buvo priimtas Aukštojo mokslo įstatymas, o 2002 m. – nauja Mokslo ir studijų įstatymo redakcija. Nuo tada veikė 15 valstybinių universitetinių mokyklų, 17 valstybės mokslo institutų, 18 universitetų mokslo institutų ir 8 valstybinės mokslo įstaigos. Šiuo metu yra likę 14 valstybinių universitetinių aukštųjų mokyklų ir 13 valstybės mokslo

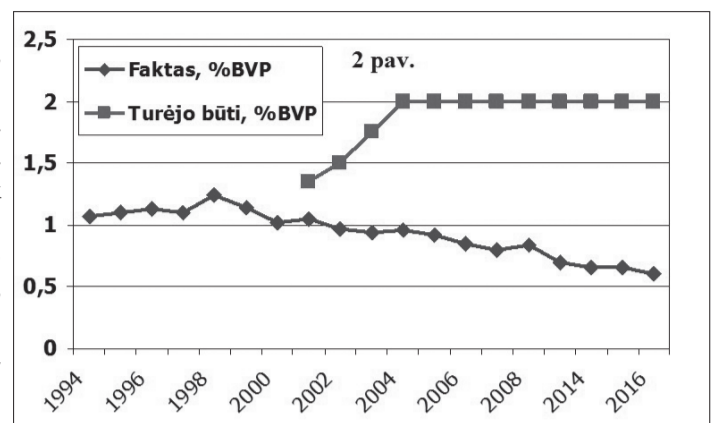
institutų. Taigi, mokslo institucijų skaičius sumažėjo dvigubai. Universitetų studentų yra du kartus daugiau nei 1995 m., tačiau tik pusės (48 tūkst., mažiau nei bet kada nuo 1970 m.) jų studijas finansuoja valstybė. Antra tiek studijuoja savo lėšomis.

2000 m. gruodžio 7 d. Seimas priėmė

Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymą Nr. IX-71 (Žin., 2000, Nr. 110-3516). Šio įstatymo projektą 1999 m. balandžio 15 d. pasiūlė Socialdemokratų frakcija. Už šį įstatymą balsavo 44 socialdemokratai, 31 liberalas ir kiti Seimo nariai. Deja, nei įstatymą palaikiusi „Naujoji politika“, nei kitos Seimo daugumos ir Vyriausybės nesiėmė jo įgyvendinti. Tai, kad įstatymas po poros metų buvo pripažintas neprivalomu, nereiškia, kad nebūtina laikytis jo nuostatos – ne mažiau kaip 2 proc. BVP skirti mokslui ir studijoms nuo 2004 m.

Laipsniškas mokslo ir studijų biudžeto didinimas iki 2 proc. BVP nėra koks nors išsigalvojimas, bet gerai apgalvota būtinybė. Priimant įstatymą, Seimo narys A. Kunčinas sakė „...Šis dalinis lėšų papildymas, kuris skiriamas pirmaisiais metais, jokiū būdu neišgelbės aukštųjų mokyklų. Manau, yra teisinga, kad kiekvienais metais numatoma po truputį didinti finansavimą aukštojo mokslo sistemai. Taip mes nuo tos stagnacijos, kai pinigų užtenka tik minimaliems poreikiams, galėsime priėti prie normalios situacijos, kai bus galima ir plėtoti mokslinius tyrimus, ir didinti studentų skaičių, ir spręsti tas problemas, kurios yra keliamos mūsų aukštosios mokykloms.“

Šio įstatymo nuostatas buvo bandoma formaliai „įgyvendinti“, prie valstybės biu-

Nors tuo metu universitetinių aukštųjų mokyklų studentų skaičius augo (mokančiųjų už studijas sąskaita), mokslo ir studijų biudžetinis finansavimas, vertinamas šalies BVP procentais, tik mažėjo. Nuo 1998 m. iki 2015 m. mokslo ir studijų biudžetinis finansavimas buvo sumažintas pusiau, skaičiuojant BVP procentais – nuo 1,24 iki 0,6 proc. BVP (žr. 2 pav.). Ir tai įvyko po to, kai politikai tvirtai pažadėjo ir įstatymu įtvirtino, kad nuo 2004 m. mokslui ir studijoms iš biudžeto bus skiriama ne mažiau kaip 2 proc. BVP.

Vienintelė galimybė padidinti biudžetinį mokslo ir studijų finansavimą atsiradavo tik tada, kai kylant šalyje vidutiniam atlyginimui, dėstytojų ir mokslininkų atlyginimai pasidarydavo nepadoriai maži. Tada dar šiek tiek veikusioms mokslininkų organizacijoms (Lietuvos mokslininkų sąjungai, Lietuvos mokslo tarybai, Universitetų rektorių ar Mokslo institutų direktorių konferencijoms) pavykdavo argumentuoti ir įtikinti valdžią būtinybe didinti mokslininkų atlyginimus, kartu ir mokslo bei studijų finansavimą.

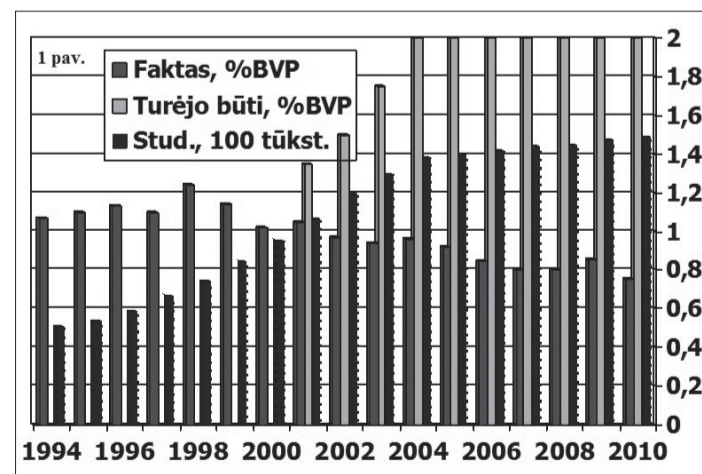
Paskutinį kartą tai padaryta 2007–2008 m. Tada pavyko ne tik padidinti atlyginimus ir stabilizuoti mokslo ir studijų biudžetinio finansavimo santykinį mažėjimą, bet ir išsireikalauti, kad Vyriausybė priimtų „Mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio didinimo 2009–2011 metų programą“ (LRV 2008 m. gegužės 28

d. nutarimą Nr. 509).

Šioje programoje buvo pateikta situacijos analizė ir numatyta, kad „įgyvendinus šią programą, mokslo ir studijų institucijų darbuotojų darbo užmokesčio padidės vidutiniškai 70 procentų, palyginti su jų darbo užmokesčiu, gautu 2008 metais“.

Tačiau, prasidėjus sunkmečiui, ši programa pamiršta

visiems laikams. Visiškai sužlugdžius mokslininkų pilietinę visuomenę, nebeliko net kam apie ją priminti. Vietoje žadėtų padidintų atlyginimų, jie tik sumažėjo. Pavyzdžiui, Vytauto Didžiojo universiteto (kuris skelbia išsamiausias ir vaizdžiausias atskaitas) akademinio personalo vidutiniai nominalūs atlyginimai nuo 2008 m. iki 2010 m. sumažėjo apie 40 proc. Realūs vidutiniai atlyginimai šiuo metu yra apie 40 proc. mažesni nei 2008 m. Vietoje planuoto didėjimo 70 proc. – mažėjimas 40 proc.!

džeto skiriamų lėšų mokslui ir studijoms pridedant ir universitetų bei mokslo institutų uždirtas (tiksliau per institucijų sąskaitas gautas nebiudžetines) lėšas. Tačiau iš tikrųjų nebuvo laikomasi Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymo, o mokslo ir studijų finansavimas toliau mažėjo. Tai nedviprasmiškai pademonstravo ir ilgametis Švietimo ir mokslo ministerijos kancleris Dainius Numgaudis 2007 m. vasario 2 d. pranešime konferencijoje „Lietuvos mokslas ir pramonė“ (žr. 1 pav.).

Pasaulio lietuvių sportas: istorija ir ateitis

Konradas KARALIŪNAS

Gegužės 20 d. Kaune, Lietuvos sporto universitete įvyko pirmoji mokslinė konferencija „Pasaulio lietuvių sporto istorija ir ateities vizija“. Ją surengė Pasaulio lietuvių sporto asociacija (PLSA), Lietuvos sporto universitetas (LSU) ir Lietuvos olimpinė akademija (LOA). Jos iniciatoriai – PLSA ir Lietuvos olimpinės akademijos prezidentas doc. dr. Artūras Poviliūnas ir PLSA pirmasis viceprezidentas Valentinas Aleksa – pirmieji atkreipė dėmesį į tautos šiandienį ir ateities gyvenimą per sporto plėtote. Rengdami šią konferenciją, jie rašė: „Lietuvių tautos, kaip ir visų kitų tautų, būtina išlikimo sąlyga – istorinė atmintis, savosios kultūros saugojimas ir kasdienis jos puoselėjimas. Siekiame apžvelgti iškiliausius pasaulio lietuvių sporto istorijos faktus, fragmentus, bibliografinius faktus <...> bei aptarti šios, tautinę savimone stiprinančios veiklos perspektyvas. Taip pat užmirštus dėl įvairių priežasčių lietuvių išeivijos sporto organizatorius, sportininkus, sporto teisėjus, sporto žurnalistus bei sporto visuomenininkus prikelti iš užmaršties ir tinkamai įvertinti mūsų tautos istorijoje.“ Konferencijos mokslinio komiteto vicepirmininku ir organizacinio komiteto pirmininku buvo doc. dr. Artūras Poviliūnas.

Konferencijos iniciatoriai – doc. dr. Artūras Poviliūnas ir Valentinas Aleksa

Į konferenciją atvyko garbūs svečiai: konferencijos garbės pirmininkas, Prezidentas Valdas Adamkus ir garbės nariai: Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo Seimo pirmininkas, Lietuvos katalikų mokslų akademijos akademikas prof. habil. dr. Vytautas Landsbergis, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos kancleris, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. habil. dr. Henrikas Žilinskas, Marijampolės kolegijos direktorius doc. dr. Vaidotas Viliūnas ir kt. Konferencijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo narys Kazys Starkevičius, Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos narys Gediminas Karoblis (Norvegija), Šiaurės Amerikos lietuvių fizinio auklėjimo ir sporto sąjungos pirmininkas Laurynas Rokas Misevičius (JAV), prof. habil. dr. Algirdas Raslanas, Lietuvos olimpinės akademijos Garbės prezidentas prof. habil. dr. Povilas Karoblis, prof. habil. dr. Lonas Petras Jankauskas, dr. Raimondas Baltrušaitis, dr. Antanas Banys, Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinis direktorius Edis Urbanavičius, doc. dr. Remigijus Gulbinas, doc. dr. Ramutis Kairaitis, prof. dr.

Valentinas Aleksa, Prezidentas Valdas Adamkus ir Artūras Poviliūnas

Audronė Dumčienė, „Mokslo Lietuvos“ vyr. redaktorius prof. dr. Jonas Jasaitis, Kauno miesto vicemeras Vasilijus Popovas ir kiti. Konferencijos dalyviai galėjo pasidžiaugti gražiai išleistu leidiniu „I mokslinė konferencija PASAULIO LIETUVIŲ SPORTO ISTORIJA IR ATEITIES VIZIJA“ (sudarytojai: V. Aleksa, P. Kuprys, D. Majauskienė).

Po gražaus Lietuvos sporto universiteto tautinio ansamblio „Rasa“ pasirodymo moderatoriai V. Aleksa ir dr. D. Majauskienė pakvietė prie mikrofono doc. dr. A. Poviliūną tarti žodį, prieš įteikiant Pasaulio lietuvių sporto asociacijos apdovanojimus konferencijos garbingiausiems dalyviams. Jo Ekselencijai Prezidentui V. Adamkui už aktyvią, nuoširdžią, nenuilstamą veiklą pasaulio lietuvių sporto bendruomenėje, visišką atsidavimą, meilę ir pagarbą savo tautiečiams bei tėvynei Lietuvai suteiktas Pasaulio lietuvių sporto asociacijos Garbės nario vardas. Šis vardas taip pat suteiktas prof. habil. dr. V. Landsbergiui.

Už konferencijos organizavimą, miesto įvaizdžio stiprinimą ir indėlį į Kauno miesto kultūrinį gyvenimą vicemeras V. Popovas įteikė mero plaketę doc. dr. A. Poviliūnui. Kauno miesto burmistro Jono Vileišio medaliai įteikti V. Aleksai, dr. P. Kupriui, dr. D. Majauskienei, L. R. Misevičiui, Jūratei Kelečienei ir kt.

Prisiminė istorinę olimpiadą Kaune

Prezidentas V. Adamkus teigė, kad pirmoji Lietuvos olimpiada, įvykusi 1938 m., buvo labai svarbus žingsnis siekiant, kad visi jauni lietuviai susijungtų į sportinę organizaciją. Jis taip pat pažymėjo: „Sportas buvo galinga, vienijanti, auklėjanti ir lietuvišką jaunimą tarp išeivijos išlaikanti jėga. Didžiuojuosi, kad man teko nuo pradžių dalyvauti lietuviškos sporto organizacijos vystymesi.“ Jis pasidalino prisiminimais iš gyvenimo išeivijoje: „Nors gyvenimas išeivijoje, ypač pirmomis dienomis, buvo gana sunkus, bet mes, sportininkai, įkūrėme Šiaurės Amerikos lietuvių sporto sąjungą. Ji

suvienijo Amerikos ir Kanados lietuvius. Jos tikslas buvo sutelkti lietuvių jaunimą į vieną šeimą, kur būtų skatinama meilė ir įsipareigojimas lietuvių tautai bei kartu prisidedama prie fizinio ir dvasinio vystymosi.“

Tada mūsų šalis dar nebuvo laisva, gyvenome okupacinio režimo sąlygomis.“

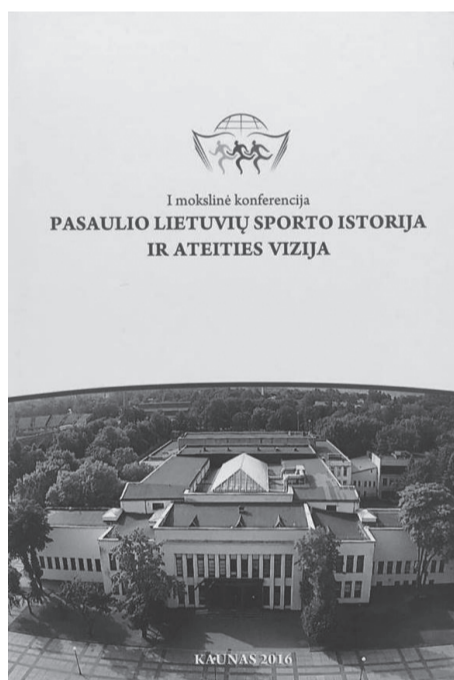
Ragino aktyviau bendradarbiauti

Konferencijos pranešėjai išreiškė susirūpinimą kiek nuslopusiu bendradarbiavimu su pasaulyje gyvenančiais lietuviams ir ragino komunikuoti aktyviau. Pasak doc. dr. A. Poviliūno, šiuo metu būtina dėti visas pastangas, kad pasaulyje pasklidusios sporto organizacijos susivienytų. Jis siūlė nuolat rengti konferencijas, kviesti į susitikimus ir kas ketvrti metai rengti Pasaulio lietuvių sporto žaidynes Lietuvoje. „Tik čia“, – pabrėžė A. Poviliūnas.

Prie šių raginimų prisidėjo ir prof. Vytautas Landsbergis: „Gerai, kad olimpiados vyktų nuolat, nebūtinai S. Dariaus ir S. Girėno stadione, bet pasaulio lietuviškų sporto klubų nuolatinėje veikloje. Pasaulio lietuvių sporto organizacijos galėtų bendrauti dažniau.“ Profesorius paskatino patriotizmo semtis iš užsienyje šiuo metu gyvenančios plaukikės Rūtos Meilutytės: „Matome, kaip aukso medalius skina didmoterė Rūta. Tegul visus pasaulio lietuvius tai paskatina rodyti daugiau ryžto ir patriotizmo.“

Profesorius V. Landsbergis priminė 1992 m. Barcelonoje vykusias XXV olimpinės žaidynes ir tvirtą lietuvių sportininkų poziciją, kai olimpiečiai išsikovojo teisę atstovauti Lietuvai. Jie susilaukė gundymų. Jiems buvo sakoma: „Lietuviai, kam jums dalyvauti atskirai? Juk jūs neturite sąlygų: nei kur treniruotis, nei stovyklų. Mes duosime visas sąlygas, jūs grįšite su aukso medaliais, tik – kartu su mūsų komanda.“ Tačiau Lietuvos sportininkai, išreikšdami griežtą „ne“, atkirtė: „Mes žaisime tik už Lietuvą.“

Konferencijos dalyviai turėjo išskirtinę progą pamatyti unikalios dokumentinius filmus apie Lietuvos sportininkų tautines olimpiadas. Konferencija tapo puikiu paraganimu viso pasaulio lietuviams greičiau telktis, gražiai bendradarbiauti ir dar labiau puoselėti lietuvių tautinę sąjungą, kad ir kuriame pasaulio kampelyje jie būtų. ■

Konferencijos leidinys. Gedimino Aleksos, Žilvino Slausko, Aldonos Katilienės nuotr.

Pirmoji lietuvių delegacija

A. Poviliūno teigimu, 1938 m. olimpiada buvo tvirtas pamatas pirmosioms Pasaulio lietuvių sporto žaidynėms, 1978 m. į Kanadą subūrusioms po pasaulį išsibarsčiusiems lietuviams. 1988 m. atkūrus Lietuvos tautinį olimpinį komitetą, Lietuva buvo pakviesta į trečiąsias Pasaulio lietuvių sporto žaidynes. „Tada net negalėjome pagalvoti, kad tai tikrai įvyks. Audringa Sąjūdžio banga ritosi per Lietuvą ir sovietų Lietuvos valdžiai, be abejo, suderinusiai su Maskva, neliko nieko kito, kaip išleisti nedidelę grupelę Lietuvos sportininkų į tolimą Australiją, kur rinkosi viso laisvo pasaulio lietuviai, – pasakojo A. Poviliūnas. – Vykome su savo trispalve rankose ir tautine giesme lūpose.“

NUSKAIDRĖJUSIOS MINTYS, VIRTUSIOS EILĖMIS

Prof. Ona Voverienė

*Aš nežinau, kas gali būt gražesnio,
Kaip mano kaimas, tėviškė brangi,
Širdyje džiaugsmas, didis, begalinis,
Kai kaimą iš toli regi.*

Jonas Daniūnas

Nesu šio Instituto (dabar Lietuvos edukologijos universitetas – LEU) absolventė, neteko dalyvauti jo jubiliejinėje konferencijoje ir iškilnėse, todėl nežinau, ar buvo prisimintas šio iškilaus LEU moterų rankinio komandos „Šviesa“, net kelis kartus tapusios Europos čempionatų nugalėtoja, talentingo trenerio vardas. Apie jį sužinojau vienoje iš pedagogų konferencijų, kurioje buvo minimas žymios mokytojos istorikės Irenos Eigilienės gražus jubiliejus.

Mielas žmogus Romas Pačinskas, Pasaulio anykštėnų klubo Kauno skyriaus vadovas, priėjęs padovanojo jo sudarytą ir išleistą knygą „Nepažintas Jonas Daniūnas“ (2014). Matyt, žinojo, kad šis Institutas mano širdžiai nesvetimas, ilgus metus jame dirbo mano vyras, draugas ir bendražygis a. a. dr. Vladas Voveris. Instituto švenčių progomis visada abu būdavome kviečiami ir dalyvaudavome jo iškilnėse. Pažinojau daugelį dėstytojų ir Instituto rektorių.

Didžiąją knygos dalį sudaro Jono Daniūno kūryba – jo eilėraščiai ir proza parašyti tekstai, jo biografija, kolegų, mokinių ir artimųjų atsiminimai apie jį išėjusį į Amžinybę Joną Daniūną.

Knyga man pasirodė įdomi keliais aspektais. Pirmiausia tai knyga apie tikrą lietuvių inteligentą, dar nepraradusį lietuviškos tapatybės savo knygoje, prisiminimuose apie Lietuvą, mūsų tautos savitumą ir dvasinį grožį, kurio jau taip mažai beliko moderniam technologizuotame robotizuotame pasaulyje. Skaitai Jono Daniūno eiles ir jauti, tarsi subėga prie tavęs močiutės ir tetutės, išmintingi mūsų seneliai pasakoriai ir šnekorai, ramūs, dvasingi, susikaupę, žinantys savo vertę, niekur neskubantys, nes „anksti kėlę, vėlai gulę“ viską suspės padaryti, be galo mylintys savo Žemę, savo tėviškę, artimuosius ir kaimynus, suprantantys ir atjaučiantys, vienas kitam padedantys bėdoje.

Antra vertus, tai knyga apie dorą lietuvišką šeimą, suvokusią, kad šeima – tai kiekvieno jos nario tvirtovė, kurioje visada atrasi ir šilumą širdžiai sušildyti, ir pagalbą, jos prirėkus, ir užuovėją nuo išorinio pasaulio audrų bei vėjų. Čia visada jausiesi esantis pats reikalingiausias.

Taigi knyga „Nepažintas Jonas Daniūnas“ – apie mūsų tautos vertybes, kurios jau pradeda tolti... į ūkus. Tačiau be kurių mes būtume jau ne tauta, ne lietuviai, o minia tik robotizuotų žmogiagyvių. Justinas Marcinkevičius rašė: „Aš visą laiką ieškojau

savo gyvenimo prasmės tautinio gyvenimo gelmėse. Ir iki šiol man atrodo, kad tautinio nacionalinio gyvenimo turinys, jo pajėgumas, galia – tai niekieno nepralenkta vertybė. Aš įsitikinęs, kad šiandien vėl visu aktualumu kyla būtinybė saugoti ir ginti tą vertybę, savo kalbą, etninius dalykus, be kurių mes beveidžiai ir niekam neįdomūs. Nereikalingi nei Europoje, nei pasaulyje.“

Jonas Daniūnas, jo gyvenimas ir veikla, o svarbiausia jo dvasia, plevenanti kūryboje, kaip tik ir yra tokia vertybė, apie kurią kalba mūsų Tautos genijus Justinas Marcinkevičius.

Jonas Daniūnas gimė 1927 m. gruodžio 27 d. Pilypų kaime Anykščių rajone. Mokėsi Pilypų pradžios mokykloje, 1938–1940 m. – Kavarsko progimnazijoje, 1947 m. baigė Ukmergės gimnaziją ir įstojo į Lietuvos kūno kultūros institutą. Jį baigęs 1951 m., iki 1954 metų dirbo kūno kultūros dėstytoju Vilniaus žemės ūkio technikume. Nuo 1954 m. iki pat savo gyvenimo saulėlydžio 1990 m. dėstė Vilniaus pedagoginiame institute (dabar – LEU).

Jaunystėje Jonas Daniūnas sportavo, dalyvavo įvairių sporto šakų varžybose. 1953 m. sporto draugijos „Žalgiris“ akademinio irklavimo pirmenybėse 2000 m distancijoje vienviete baidare laimėjo pirmąją vietą. Įstojęs į Kūno kultūros institutą, treniravosi pas Prochorą Poliakovą ir dalyvavo klasikinių (graikų ir romėnų) imtynių varžybose, Lietuvos profesinių sąjungų pirmenybėse laimėjo antrąją vietą. Jau dirbdamas Vilniaus žemės ūkio technikume treniravo Vilniaus miesto merginų krepšinio komandą, kuri krepšinio turnyre užėmė pirmąją vietą. Vilniaus pedagoginiame institute 1959 m. subūrė moterų rankinio komandą „Šviesa“, buvo jos vyriausiasis treneris. Jo treniruojama komanda 1962–1969 m. dalyvavo SSRS rankinio aukščiausiosios lygos čempionatuose, nuo 1970 m. žaidė SSRS I lygoje, 1973 m. tapo šios lygos čempione, 1972, 1989 ir 1990 m. – Lietuvos rankinio čempione, dukart iškovojo Lietuvos moterų rankinio taurę (1967 ir 1988 m.), 6 kartus tapo Lietuvos aukštųjų mokyklų studenčių rankinio čempionato nugalėtoja (1959, 1966, 1967, 1967, 1972, 1989 ir 1990 m.).

1957–1969 m. Jonas Daniūnas buvo Lietuvos rankinio federacijos Trenerių tarybos pirmininkas, nuo 1968 m. – respublikinės kategorijos rankinio teisėjas. Jam buvo suteiktas Lietuvos trenerio (1969) ir Lietuvos nusipelnusio trenerio garbės vardas (1973).

Laisvalaikiu mėgo dainuoti, šoko tautinius šokius, buvo populiarus gimnainčių ir sportininkų vestuvių piršlys. Visur jo buvo pilna, su juo – visada jauku, linksma ir šilta. Tik niekas nežinojo šio žmogaus paslapties – Jonas Daniūnas labai mėgo būti vienuoje, savo gimtinėje, klajoti po miškus, gėrėtis ankstyvais saulėtekiais, rymoti ežero pakrantėje, kur jo širdis imdavo dainuoti... Vieną kartą tai suvokęs, jis, išeidamas iš namų, pasiėmė rašiklį ir užrašė knygelę savo jausmams užrašyti... Pilypų kaime, savo tėviškės nuostabiausioje gamtoje, kaip knygos sudarytojas Romas Pačinskas, Jono Daniūno sūnėnas, rašo, „nuskaidrėjusios mintys tapdavo eilėmis“.

Knygoje pateikti 49 Jono Daniūno eilėraščiai ir prozos tekstai apie šio kaimo kasdienybę jo ankstyvos ir vėlesnės vaikystės metais, prisiminimus apie mamą, jos išmintingą elgesį su vaikais. Ir nors namuose, kaip rašo Jonas Daniūnas, duonelė buvo skalsi, čia

nebuvo gardumynų ir saldainiukas kaimo vaikai atrodė didelė dovana, tačiau gerumo, šilumos ir meilės vaikui, gimnainčiui, kaimynui, gyvulėliui, net žvėreliui buvo neišsėmiamai daug.

Jono Daniūno eilės – neįmantrios, net ne visada paisančios klasikinių eilėdaros reikalavimų, tačiau nėra šiuolaikinės „adakadabros“, kai nerišlūs, be jokios logikos žodžių junginiai, dabar vadinami poezija ir visur spausdinami. Jo eilės tarsi savaime plaukia iš širdies, apie tai, ką mato, girdi, mąsto. Jonas Daniūnas prisipažįsta:

*„Aš ne teoretikas, o praktikas,
Aš neturiu rašybos pagrindų.
Gal bus ir keistas atsakas
Poetams genijams visų kartų.“*

Daugiausia jo eilių skirta gimtajam kaimui, gimtinei, tėvynei, kuri jam, grįžusiam iš įvairiausių kelionių ir daug ką pamačiusiam, yra gražiausias žemės kampelis pasauly:

*„Aš atėjau gyventi
Į rožių, liepų kraštą.
Krūtinės ilgesiu susemti
Tėvynės meilės raštą.“*

Gimtinėje net ir lietus jam atrodo palaima, kaip burtininkas ar dailininkas:

*„Lietaus lašai žaliai nudažė pievą,
Vandens pūslai pakibo ant stogų,
Pavasariu pakvipo nupjauta rugiena
Jau pasirodė kur ne kur gandrai.“*

Poetą džiugina vyturėlis, kuris, parsukrėdęs į Lietuvą iš tolimų kraštų, „dirvoj duobę rado / Apsigint nuo šalčio, priešų ir drėgmės“. Jį, kaimo vaiką, iki šiol stebina ir žavi pempės elgesys:

*„Sušvilpė sparneliai – pempė balon smigo,
Lyg akmuo pakibo, mestas iš viršaus.
Čia aplink tylu – jau želmenys sudygo,
Čia paruošiu vietą – rytu, kai išauš.“*

Poetui iki šiol neaišku, kaip varnėnas atpažįsta jo gimtojo sodžiaus pirkios dūmą, jo gimtinės klevo šakas, ir grįžta kiekvieną pavasarį į savo inkilą, kurį pernai kleve iškėlė eilėraščio autorius.

Savo eilėraščiuose poetas džiaugiasi kaimo žmogaus ir gamtos darna:

*„Šalia miškelio laukas plynas,
Gerų žmonių sukrautos ėdžios,
Prikrauto šieno kvapas dar palikęs,
Tik ką šviežiai dar rėžtos vėžės.“*

O šalia ėdžių zuikių, stirnų ir šernų pėdos, sniege pramintas jų gilus takelis, „alkis apramintas / Ir pradingo vargas, baimė žimos“.

Tik gerai pažįstantis kaimą žmogus, čia gimęs ir užaugęs, gali tai pastebėti, pakelti akis į dangų pavasarį ir pamatyti pempę, smingančią į žemę, ir vyturėlį, jaukiai įsikūrusį, vengiant pavasario šalną, ir varnėną, grįžusį į savo namus. Jam visa tai miela, gražu, vertinga, jo siela dainuoja...

Miesto žmogui – tai jau svetimta ir sunkiai suprantama.

Nevenėjęs Jonas Daniūnas savo eilėraščiuose pasiūlyti ir iš didžiausios vadinamosios kolchozinės santvarkos ydų: valdžios žmonių protinio bukumo, tvarkant kolchozų ūkį, verčiant kraštutiniausius tinginius ir girtuokliais kaimo žmones, net traktorininkus, valdančius techniką, o moksleivius ir mokytojus, studentus ir docentus – žemės ūkio vergais, kiekvieną rudenį priverstinai gabenamais į kaimą nuimti derliaus ir čia

nuo pat ankstyvos vaikystės ir jaunystės, degraduojamus, sekant kaimo „viršininkų“ brigadininkų pavyzdžiais.

Daug eilėraščių Jono Daniūno kūryboje skirta jo Motinai. Tik skaitydama knygą ir sužinojau, kad dainos, kurią taip mėgdavau dažnai paniūniuoti, žodžiai parašyti sportininko ir sporto trenerio Jono Daniūno.

*... Vien tik Tavęs ilgiuosi
Tu tik viena paguosi
Štai jau nebaisūs vargai, kančia,
Kai sugrįžau aš vėl čia.
Mama, ieškoti laimės
Sūnūs jau niekur neis.
Viską, o Mama,
Jautri širdis, supras, atleis.*

Būna Lietuvoje stebuklų, parodančių retą poeto talentą. Apie jį liudija ir Jono Daniūno eilėraščiuose plevenanti svajonė – rašyti, rašyti...

*Lai suskamba mintis lyg varpas,
Sielos gelmių išblokšta aidai.
Geras mintis išskirk kaip grūdą varpos,
Supink, kaip nuometą, kai audžia.*

Kai neparašyta nė eilutė, mintyse priekaištavimas sau, žvelgiant „į laiko varnas / Į vakar dieną posmais prarastais“.

Deja, gyvenimo šurmuly, jo mokinių sėkmės ir laimėjimų džiaugsmas neleido Jonui Daniūnui išstrukti iš aktyvaus gyvenimo sporte sukuriu.

Jonas Daniūnas mirė 1990 m. gruodžio 8 dieną Vilniuje, palaidotas Kavarsko kapinėse, giminės kape. Knygoje liko įrašas:

„Prisiminkit – jei vertas prisiminimo!“

Šviesaus atminimo Jonas Daniūnas – kuklios profesijos kuklus žmogus. Paprastas. Ir labai nepaprastas savo dvasingumu, žmogiškumu. Apie tai liudija jo kolegu ir buvusių mokinių bei artimųjų atsiminimai.

Prof. habil. dr. Povilui Karobliui švelnaus atminimo kolega Jonas Daniūnas buvo „gyvas bendravimo kultūros pavyzdys, mokąs rasti kalbą su studentu, auklėtiniu, treneriu“, geranoriškas, supratingas, išmintingas, šiltas, nuoširdžiai teisingas, „vienas ryškiausių trenerių“, kurio auklėtinių laimėjimais didžiavosi visa Lietuva. Jo sėkmės kredo – „Laimi tas, kuris moka susitelkti, pasižymi būtinomis proto, mąstymo ir valios savybėmis, moka išlaikyti dvasinę pusiausvyrą, atkakliai siekti tikslo (Nepažintas Jonas Daniūnas. – V., 2014. P. 14).“

Pasak doc. Danielio Radziukyno, Jonas Daniūnas buvo įkvepiantis pavyzdys jo kolegoms ir auklėtiniams. „Gimęs ir jaunystę praleidęs Lietuvos kaime, savyje subrandino ne tik tvirtą kūną, bet ir veržlią dvasią, siekiančią mokslo žinių bei savęs įprasminimo pareigingu ir sąžiningu darbu. Turiningą savo pedagoginę veiklą jis susiejo su sporto vertybėmis, stengėsi atskleisti jų prasmę ir grožį, tuo sužavėti jaunimą, siekiantį sportinių pergalių, kryptingo sportinio gyvenimo kelio... Jis išugdė daug puikių, dorų, sąžiningų pedagogų, trenerių, kurie iki šiol diegia sportinių vertybių svarbą jaunimo gyvenime.“ (ten pat, p. 16).

Kolegai Algimantui Juozaičiui Jonas Daniūnas atrodė „paprastas, nuoširdus, atviras, atjautus, nepakantus melui, apgauli, veidmainiavimui... Su didžiule meile kalbėdavo apie savo tėviškę Pilypus, žmonos

Lietuvoje mokslas ir studijos – ant bado dietos

■ Atkelta iš 7 p.

Ypač didelis smūgis mokslui ir studijoms buvo suduotas 2010 metais mokslo institutų finansavimą sumažinat 30 procentų, prisidengus konkursinio ir programinio finansavimo „įgyvendinimu“. Nors tokį finansavimą jau nuo 1993 m. nebloggeriai vykdė LVMSF. Tik jam buvo skiriama mažai asignavimų, o veikla reglamentuojama griežtais ministerijų apribojimais. Pastaraisiais metais konkursiniu finansavimu, praėję biurokratinės džiunglės, pasinaudoja tik keliolika procentų dėstytojų ir tyrėjų. Finansavimą laimi tik vienas iš septynių ar dešimties pateikusių paraiškų, nors paraiškų teikia tik kas trečias ar kas penktas potencialus finansavimo gavėjas.

Sumažinus BVP dalį, skiriamą iš biudžeto mokslui ir studijoms nuo buvusio 1,24 proc., per pastarųjų 15 metų mokslas ir studijos negavo apie 2 mlrd. eurų. Jeigu būtų buvę laikomasi Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymo nuostatų, mokslas ir studijos nuo 2001 metų būtų gavę papildomai 4,5 mlrd. eurų. Tokio praradimo nekompensuoja nei ES fondai, nei savo lėšomis studijuojančiųjų studentų įmokos. Kad valstybė yra pajėgi užtikrinti tinkamą finansavimą, rodo ir papildomai surasti 1,3 proc. nuo BVP, kurie buvo paskirti krašto apsaugai. Jeigu būtų buvęs bent jau išlaikytas 1998 m. numatytas BVP procentas mokslui ir studijoms, dėstytojų ir tyrėjų atlyginimai būtų 2 kartus didesni negu dabar, o tyrimų ir studijų materialinis aprūpinimas būtų buvęs nepalyginamai geresnis. Užtikrinus įstatymu ir daugkartiniais susitarimais prižadėtą padidintą finansavimą, būtų vykusį ir mokslo ir studijų sistemos kokybinė plėtra.

Kaip rodo dr. Ainaus Lašo analizė (žr. 3 pav.), net pagal perkamosios galios paritetą Lietuvos mokslininkų atlyginimai siekia tik apie 30 proc. Europos Sąjungos vidurkio. Net Latvijoje ir Lenkijoje jie atitinkamai yra didesni – 37 ir 59 proc., nors Lietuvos bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui pagal perkamosios galios paritetą siekia apie 75 proc. ES vidurkio ir yra didesnis negu Latvijoje ir Lenkijoje. Nominalūs, išreikšti eurais, Lietuvos mokslininkų atlyginimai siekia apie 20 proc. ES vidurkio, nors Lietuvoje sukuriama nominalus (išreikštas eurais) BVP vienam gyventojui siekia 45 proc., o Vilniaus apskrityje – 66 proc. ES vidurkio.

Mokslininkų ir dėstytojų atlyginimai skaičiuojami bazinės mėnesinės algos dydį (BMA) dauginant iš tam tikro koeficiento. Šiuo metu BMA dydis yra 35,5 euro, o bazinio valandinio atlygio dydis – 22 euro centai! Tai gi jie yra mažesni negu 2008 metais. Ko tuomet stebėtis, kad iš Didžiosios Britanijos į Lietuvą skridęs, Kaune apsigyvenęs, dvi dienas 200 puslapių disertaciją skaitęs, ją įvertinęs bei jos gynime dalyvavęs dėstytojas Ainius Lašas už šį darbą iš Vytauto Didžiojo universiteto gavo vos 35 eurus. Tai juk net 159 bazinio valandinio atlygio dydžiai!

Ekonomisto dr. Gitano Nausėdos vertinimu, Lietuvoje į vidurinę klasę gali pretenduoti žmonės „kai šeimos nariui tenka bent daugiau nei 1,5 tūkst. eurų, atskaičius mokesčius“. Bet tai būtų trys jauno mokslų daktaro arba du Lietuvos profesoriaus atlyginimai vienam šeimos nariui! Dviejų profesorių šeima be vaikų negali pretenduoti į vidurinę klasę. Štai ir paaiškėjo, kodėl Lietuvoje

beveik nebūna konkurencijos į skelbiamas dėstytojų ir mokslininkų etatų vietas, kai Vakarų pasaulyje būna dešimtys ar net per šimtas pretendentų į vieną nuolatinę vietą.

Tiesa, Lietuvoje su mokslininkais ir dėstytojais sudaromos tik terminuotos 5 metų darbo sutartys, kaip su laikiniais (sezonišiais) darbuotojais, kol pasiekęs aukščiausią savo karjeros laiptelį jame neišdirba 10 metų. Žinoma, jeigu per tą laiką nepakeičiamas reglamentavimas, kaip tai atsitiko 2000 m. ir 2009 m. Tokiu atveju kadencijas tenka pradėti skaičiuoti iš naujo. Nereti atvejai, kai „laikinišiais“ mokslininkai ir dėstytojai išlieka iki pat išėjimo į pensiją.

Dabarties realijos

Pastaraisiais metais mokslui ir studijoms (universitetams ir institutams per visas programas, priemones, visų tikslų ir uždavinių įgyvendinimui) beskirama apie 0,6 proc. nuo BVP – apie 2,5-3 proc. valstybės biudžeto. Kadangi pastaraisiais dešimtmečiais skiriant lėšas mokslui ir studijoms trūksta viešumo ir skaidrumo, tai tiksliai viską įvertinti yra nelengva.

Vienas šaltinis yra Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) svetainėje skelbiami Valstybės biudžeto asignavimų mokslo ir studijų institucijoms paskirstymų projektai. Pagal paskutinį (2015 m. lapkričio 18 d.) projektą 2016 metams institucijoms paskirstyta 194 mln. eurų, t. y. tik 0,5 proc. BVP. Be to, čia neparodyta, kiek lėšų bus palikta pačiai ministerijai ir kiek bus skirta kitoms institucijoms: LMT, LMA ir pan.

Kitas šaltinis yra Valstybės biudžeto įstatymas, kuriuo visiems universitetams, institutams, kunigų seminarijoms, LMT ir LMA skiriama 222 mln. eurų = 0,57 BVP. Biudžeto projektų apžvalgoje finansų ministras teigia, kad 2016 m. mokslo ir studijų institucijoms planuojama apie 225 mln. eurų.

Dar vienas šaltinis yra Valstybinės studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programos 2016–2018 metų veiksmų planas. Jame numatyta visų programų, uždavinių, tikslų, priemonių įgyvendinimui, mokslui ir studijoms (kartu su kolegijomis) kasmet skirti po 297–299,5 mln. eurų. Atmetus kolegijų finansavimą ir lieka

apie 0,6 proc. BVP.

Verta pastebėti, kad ES struktūrinių fondų 2014–2020 metams numatyti apie 591 mln. eurų septyneriems metams mokslui ir studijoms (kartu su kolegijomis) per metus vidutiniškai sudaro tik po 0,2 proc. Lietuvos BVP. Tik maža jų dalelytė teks būtiniausiems mokslo ir studijų poreikiams, akademinio potencialo stiprinimui. Likusieji, t. y. apytiksliai 80 proc. 2007–2013 metų programos atiteks statybininkams, tiekėjams, įvairioms firmoms, bus investuoti į betoną, asfaltą ir geležį. Teigiama, kad aukštajam mokslui, ypač studijoms universitetuose, Lietuvoje daugelį metų buvo skiriamas išskirtinis dėmesys. Dabar esą lieka pasirūpinti tik profesinio mokymo sistema. Taigi po 2020 metų keliausime tik amatų mokyklų link!

Iki šiol visos diskusijos siekė tik priėmimo į bakalauro studijų programas (ne studijavimo ir baigimo!) „problema“. Ką jau kalbėti apie supratimą ir problemą, kad skaičiuojant milijonui gyventojų mes turime (tik) 2,5 karto mažiau doktorantų (dažnai lygia greta dirbančių kitą darbą), negu Estija, o „reformatorių“ ir jų pasirinktų „ekspertų“ didelių pastangų dėka pasiekėme „garbingą“ paskutinę vietą Europos Sąjungoje pagal inovacijų išieigos indikatorius (žr. „Horizon magazine. Special Issue, Luxembourg: Print Office of EU, March 2015“).

Kas mums ta Estija ar net visa Europa! Mes lygiuosimės į Izraelį, kuris mokslininkams tyrimams ir plėtrai skiria tik 4 kartus didesnę BVP procentą. Na dar į Airiją, kurios vien natūralus gyventojų prieaugis siekia apie 40 tūkst. per metus, o dar plius didelė imigracija. Deja, Lietuvoje natūralus gyventojų mažėjimas per metus siekia apie 11 tūkst., o dėl emigracijos dar sumažėja. 20 tūkst.

Sunaikinus LMT kaip mokslo ir studijų interesams atstovaujančią instituciją, sužlugdžius mokslininkų pilietinę bendruomenę, nebeliko net kas keltų gyvybišką mokslo ir studijų problemas. Malonia išimtimi buvo 2013 m. Lietuvos švietimo tarybos pareiškimai: „Siekiant įgyvendinti Valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2030“, būtina užtikrinti tinkamą aukštojo mokslo finansavimą, todėl rekomenduojame visoms politinėms partijoms priimti nacionalinį susitarimą dėl ilgalaikės finansavimo aukštajam mokslui didinimo programos (iki 2020

m. ne mažiau kaip 2% nuo BVP). Akivaizdu, kad nepakankamas finansavimas gali sukelti itin žalingų padarinių Lietuvos pažangai ir tarptautiniam Lietuvos konkurencingumui bei visuomenės gerovei. <...> Biudžetinis finansavimas iš esmės turėtų būti vykdomas per bazinį finansavimą. Bazinis finansavimas turi užtikrinti aukštojo mokslo institucijų pagrindinių veiklos tikslų (pavyzdžiui, ilgalaikių mokslinių tyrimų programų) visavertį įgyvendinimą ir mokslo infrastruktūros išlaikymą.“

Nepaisant skurdaus biudžetinio finansavimo ir dar skurdesnės verslo skiriamos paramos Lietuvos universitetams ir mokslo institutams kasmet parengia ir išleidžia apie 20 tūkst. baigusiųjų pirmąją universitetinių studijų pakopą (bakalauro), 8-9 tūkst. magistrų, 300-400 mokslo daktarų, publikuoja per 2000 mokslinių straipsnių "Web of Science" duomenų bazei priklausančiuose moksliniuose žurnaluose, parašo dešimtis mokslinių monografijų. Tačiau jos nesugeba parengti ne tik kokybiškos bendrojo lavinimo mokytojų pamainos, bet ir korektiškų užduočių aštuntokams.

Lietuvoje daugmaž gerai buvo susitvarkyta tik tose srityse, kur pareikalavo ar reglamentavo tarptautinės institucijos, ypač Europos Sąjunga, NATO, Pasaulio bankas, Tarptautinis valiutos fondas. Mokslo, studijų, švietimo ir kultūros politikos Europos Sąjungos teisės aktai beveik neregamentuoja. Būna tik epizodiniai siūlymai ar rekomendacijos, todėl šios sritys Lietuvoje yra labiausiai „nureformuotos“ ir nuskurdintos. Dabar jau atvirai pripažįstama, kad vadinamuosiuose mokslo ir verslo slėniuose po 2020 m. nebebus lėšų netgi pastatų ir įrangos išlaikymui, todėl mažes profesionalių tyrėjų skaičius, o mažėjant gimstamumui ir studijų finansavimui – bus mažinamas ir dėstytojų skaičius. Didės atsilikimas ne tik nuo Vakarų Europos šalių, bet ir nuo Estijos.

Švietimo, mokslo ir studijų adekvati kokybė ir jų mastai yra būtini visų pirma ne mokytojams ir akademiniam darbuotojams, bet „kad visa visuomenė gyventų geriau“, „kad būtų užtikrinta stabili ir gera visuomenės bei valstybės ateitis“. „Nes teisingai išsilavinę ir nuovokūs vaikai galės kurti aukšto lygio produktus bei paslaugas, už tai gauti daug pinigų, kurie per mokesčius pavirs į pensijas.“ Tai, kad pastaraisiais metais bendrajam švietimui (priešmokyklinis, pradinis, pagrindinis ir vidurinis ugdymas kartu sudėjus) skiriama mažiausia per du dešimtmečius (2 proc.) BVP dalis. Universitetuose valstybė daugiau ar mažiau padoriai finansuoja mažiausią per 50 metų studentų skaičių. Antra tiek priversti užsimokėti už studijas. Daugelis būsimųjų studentų išvaromi į užsienį.

Tai, kad mokslininkams tyrimams ir plėtrai švietimo srityje skiriama mažiau nei 0,2 proc. BVP, yra ne tik trumparegiška, bet ir nepateisinama. Neinvestuojant į jaunąją kartą, kaip pastebi ekonomistas Raimondas Kuodis, nepadės nei antroji, nei trečioji, nei šeštoji pensijų pakopa, nei jokia kita finansų alchemija.

Šeima – valstybės pamatas

Algimantas Dumbrava

Šiandien svarstome ypač svarbų mūsų šaliai ir jos ateičiai klausimą – kas yra šeima ir kaip ji turi būti apibrėžta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje. Visi tyrimai rodo ir visur yra deklaruojama, kad šeima yra vertybė, kad ji yra pagrindinė ir svarbiausia mūsų visuomenės ląstelė. Be stiprios ir laimingos šeimos negalime įsivaizduoti ir klestinčios valstybės. Valstybės, kurioje auga laimingi ir savo tėvais besididžiuojantys vaikai. O laimingi ir pasitikintys savimi vaikai gali būti tik santuokos pagrindu sukurtoje šeimoje, kurioje vyrauja meilė ir pagarba visiems šeimos nariams, kur viešpatauja glaudus tarpusavio ryšys ir atsakomybės jausmas vienas kitam.

Žmogus sukurtas bendrystei, vadinasi, žmogaus sukūrimo faktu buvo sukurtas ir

buvimo būdas būti kartu – santuoka. Meilė santuokoje įmanoma tik todėl, kad žmonės sukurti kaip du skirtingų lyčių kūniški asmenys (kaip vyras ir moteris). Todėl santuoka, kaip vyro ir moters sutartis, yra seniausia institucija, senesnė už visas žinomas demokratines ir parlamentines valdymo formas bei teises sistemas. Vadinasi, santuoka yra seniausia institucija, nekintanti ir įmanoma tik skirtingų lyčių asmenims. Santuokos vienumas ir neišardomumas užtikrina, kad santuokoje būtų įgyvendinami ir saugomi svarbiausi santuokos gėriai.

Prigimtinė šeimos struktūra kyla iš prigimtinio vaiko poreikio turėti vienas kitam įsipareigojusius tėtą ir mamą. O santuoką teisiškai prilyginus kitoms bendro sugyvenimo formoms, būtų nuvertintas teisei itin svarbus priesaikos ir įsipareigojimo institutas. Tad santuoką sudariusių teisinių sulyginimas su

kitomis sugyvenimo formomis būtų ne kas kita, kaip sutuoktinių teisinė diskriminacija. Prisiėmus daugiau pareigų, jiems dera ir daugiau teisių; tačiau šiuo atveju įsipareigojusiujų teisės būtų tokios pačios kaip ir neįsipareigojusiujų. Sulyginus sutuoktinių ir sugyventinių teisinį statusą, valstybėje tik daugėtų nepilietiški piliečiai – reikalaujančių teisių, bet neprisiimančių pareigų.

Todėl šiandien nedvejodami turime pasakyti sau ir visiems, kad šeima turi būti kuriama tik santuokos pagrindu. Valstybė turi aiškiai žinoti, kokią šeimos formą remti, nes remti įvairias įsivaizduojamas šeimos sampratas mūsų valstybei būtų per brangus malonumas.

Norėčiau paminėti epizodą iš Senojo Testamento, kuriame kalbama apie senovės valstybės karaliaus sapną. Jis sapne matė milžinišką, nepaprasto spindesio statulą.

Jos galva buvo gryno aukso, krūtinė ir rankos – sidabro, pilvas ir šlaunys – žalvario, kojos – iš geležies, o pėdos – iš dalies geležies, iš dalies molio. Atrodė, kad jos niekas niekada negalėtų nuversti, tačiau į šias pėdas trenkė akmuo ir visa statula pavirto pelais, vėjas juos nupūtė, nepalikdamas nė pėdsakų. Statulos pėdos buvo iš geležies, sumaišytos su moliu ir tai nedavė lauktų vaisių, nes prieštaravo šių komponentų prigimčiai. Šeima yra tarsi valstybės pamatas, jos pėdos. Ji turi būti statoma ant tvirto pamato – ant uolos, o ne smėlio. Neleiskime, kad santuoka būtų išmušta iš šeimos apibrėžimo, kad mes gyventume, kaip ant smėlio ir galop sugriūtume. Visi drauge dėkime pastangas, kad santuokos ir jų pagrindu sukurtos šeimos Lietuvoje būtų stiprios ir laimingos. *Autorius yra Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto narys*

LMA VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOJE

Atminimų sodai

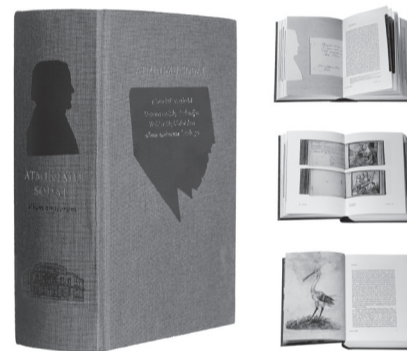
Birželio 2 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje įvyko knygos „**Atminimų sodai: albumistikos etiudai; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos album amicorum katalogas**“ sutiktuvės. Knygos sudarytojos ir tekstų autorės – dr. Rima Cicėnienė ir dr. Reda Griškaitė, recenzentai – dr. Jolita Liškevičienė ir prof. dr. Arvydas Pacevičius.

Dažnas iš mūsų mena dar mokykloje ar karo tarnyboje rašytus atminimo albumus. Tačiau tik siauram tyrėjų ratui žinoma, kad atminimų albumas yra savitas literatūros ir dailės žanras, rašytinis paveldo objektas, susiformavęs ankstyvaisiais naujaisiais laikais, atgimimą išgyvenęs XIX a. pradžioje ir tebeegzistuojantis, nors ir gerokai pakitęs, iki šių dienų.

Pirmieji atminimų albumai atsirado dar

XVI a. pradžioje Vokietijoje. Lietuvos seniausius atminimų albumus aptinkame XVII amžiuje. Šiandien šie pirmieji *album amicorum* – ne tik istorijos šaltinis, bylojantis apie ryšius tarp žmonių, jų kalbinę erdvę, ne tik ano meto kelionių geografijos liudininkas, bet ir unikalus dvasinio žmonių bendravimo šaltinis. Albumai byloja ir apie to meto buitį, mąstyseną, o kartais atspindi ir socialines bei politines to meto realijas. Pasaulio atminties institucijose ir privačiose kolekcijose išliko tūkstančiai atminimų albumų. Šiandien jie analizuojami, tiriami, kataloguojami ir kolekcionuojami.

Šiame pirmajame Lietuvoje *album amicorum* kataloge pristatome 50 Vrublevskių bibliotekoje ir 31 kitose atminties institucijose bei privačiuose rinkiniuose saugomas knygeles ar jų fragmentus (1583–2006 m.).

Atminimų albumai. Vrublevskių bibliotekos nuotr.

Atminimų albumuose gausu puikių tekstų, heraldikos detalių, herbų, emblemų, alegorinių ir buitinių piešinių, gamtos piešinių,

puikių miestų vaizdų. Pasitaiko ir ypač retų Vakarų Europos albumuose gyvūnų vaizdų. Daugiau nei įspūdinga ir šiose knygelėse sukaupia žymių žmonių autografų kolekcija. Meniniu požiūriu akį traukia spalvotos įklijos, karpiniai ir siuvinėjimai. Leidinys sudaro galimybę pažinti savo šalies istoriją ir paveldą dar vienu būdu – per žmonių jausmų pasaulį. Leidinį sudaro albumistikos etiudai, kurie skaitytojui padės suprasti tokių albumų istorinę ir tematinę raidą, ir Vrublevskių bibliotekoje saugomų atminimo knygelių katalogas, kuriame pateikta informacija apie šiuos rašytinius šaltinius, jų savininkus ir įrašų autorius. *Parengta pagal LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyriaus pranešimą*

LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGOJE

Lietuvos mokslininkų sąjungos taryboje

■ Atkelta iš 2 p.

surengti birželio 21 d. 18 val. Mokslininkų sąjungos būstinėje Vilniuje (J. Basanavičiaus g. 6).

Mokslininkų sąjunga planuoja išvykas

Gana didelį LMS tarybos narių susidomėjimą sukėlė pasiūlymas organizuoti LMS išvykas, jų metu apsilankyti įvairiose Lietuvos ir kaimyninių valstybių vietovėse, susitikti su vietos bendruomenėmis, jas informuoti apie LMS veiklą, atsakyti į susitikimų dalyvių klausimus ir išklausti jų pageidavimus. Buvo aptarti keli pirmųjų išvykų maršrutai:

- **vaizdingomis Nevėžio slėnių apylinkėmis**, aplankant netoliese esančius piliakalnius ir kitus istorijos bei kultūros paminklus ar kitas nedaugeliui žinomas vietas, pavyzdžiui, garsųjį Čičinsko dvarą. Šios kelionės vadovu sutiko pabūti gerai žinomas ekologinės žemdirbystės entuziastas prof. Antanas Svirskis;
- **palei Nemuną – nuo Vilkijos iki Viešvilės, o gal net ir iki Rusnės**, sustojant Seredžiuje, Veliuonoje, Raudonėje, Smailinkuose aplankant garsaus technikos kolekcionieriaus įkurtą muziejų, o Viešvilėje susipažįstant su unikalaus gamtos draustinio perlais ir kt.;
- **kelionė į Punkską ir Seinus**, pirmiausia užsukant jau daugiau kaip šimtmečio istoriją skaičiuojantį Klojimo teatrą ir etnografinę Dzūko sodybą, po to aplankant

Petro Lukoševičiaus atkurtą prūsų ir jotvingių gyvenvietę, „Aušros“ spaustuve ir kt. Planuojami susitikimai su Punksko ir Seinų apylinkių lietuvių bendruomenėmis, apsilankymas garsiojoje Seinų katedroje, konsulate ir Lietuvių namuose. Didžiausio pritarimo sulaukė siūlymas apsilankyti dzūkiškame Punksko ir Seinų krašte. Keliausime nuosavais automobiliais kartu su šeimos nariais, laisvas vietas skirdami pageidaujantiems keliauti kartu. Visus automobilius prašome pažymėti gerai matomais, prie priekinio ir užpakalinio stiklo pritvirtintais užrašais „LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGA“. Pageidautina, kad šie užrašai būtų pažymėti LMS logotipu – stilizuotais Gedimino stulpais.

Liepos 9 d. 10.30 val. šios išvykos dalyviai susitiks kairėje kelio į Lenkiją pusėje

esančioje „Statoil“ degalinėje – netoli Lietuvos ir Lenkijos sienos. Aplankę išvykose numatytus objektus ir susitikę su vietos bendruomenėmis, išvykos dalyviai galės individualiai pasirinkti įvairius kelionės tęsinio variantus: 1) grįžti į Lietuvą tą patį vakarą; 2) apsinakvoti Petro Lukoševičiaus kaimo turizmo sodyboje; 3) tęsti kelionę toliau į Lenkiją.

Išsamesnę informaciją apie šią ir kitas planuojamas išvykas skelbsime Lietuvos mokslininkų sąjungos svetainėje: www.lms.lt. It ir laikraščio „Mokslo Lietuva“ svetainėje www.mokslasplius.lt/mokslo-lietuva.

Pagal LMS tarybos posėdžio protokolą parengė Emilis Urba ir Jonas Jasaitis

NAUJAUSI UNIVERSITETŲ VERTINIMAI

Septyni Lietuvos universitetai – tarp 200 geriausių Europos ir Centrinės Azijos universitetų

2016 m. birželio 14 d. paskelbtame QS (EECA) į geriausių universitetų 200-tuką, kurį sudarė tarptautinė aukštojo mokslo analitikų grupė, pateko 7 Lietuvos universitetai. Du Lietuvos universitetai į šį sąrašą įtraukti šiame.

Universitetų vieta lentelėje (QS University Rankings: EECA 2016 - Lithuania)			
2016	2015	Pokytis	Universitetas
21	19	-2	Vilniaus universitetas
43	45	2	Vilniaus Gedimino technikos universitetas
51	50	-1	Kauno technologijos universitetas
77	77	0	Vytauto Didžiojo universitetas
121-130	121-130		Klaipėdos universitetas
151-200			Šiaulių universitetas
151-200			Mykolo Romerio universitetas

1 lentelė

PUSIAU RIMTAI

Traktatas apie aukštąjį mokslą (Kitos publikacijos)

Prof. dr. Darius Kučinskas

Aukštasis mokslas yra aukštas. Jis negali būti žemas ar vidutinis. Taip pat negali būti vidurinis ar pradinis. Aukštasis mokslas visada yra labai aukštas. Aukštasis mokslas yra geras. Jis negali būti prastas. Ir negalima aukštojo mokslo vertinti „vidutiniškai gerai“ ar „prastai gerai“. Jis visada yra

vertinamas tik „gerai gerai“ (yra tokia muzikos grupė, matyt, su aukštuoju).

Sakoma, kad aukštasis mokslas yra nepriklausomas. Bet jis nėra nepriklausomas.

Aukštasis mokslas visada priklausė nuo „kas man iš to“ iki „o kiek tu nori“. Tad seniai visiems aišku, kad aukštasis mokslas yra labai priklausomas.

Ir dar galvojau, kad aukštasis mokslas yra vertinamas. Bet jis nėra vertinamas. Lietuvoje jis visiškai nevertinamas..

Todėl apibendrinu, kad aukštojo mokslo padėtis Lietuvoje yra nepavydėtina: gera: jis nėra vertinamas, juo puikiai manipuluojama, iš jo kartais telieka „prisiminimai apie ateitį“. Bet kaip gražiai su juo atrodome!

Kitoms ES valstybėms tikriausiai net pavydu... ■

NARIO MOKESTIS

Juozas Elekšis

Viena iš lietuviškų organizacijų bėdų – nario mokesčio rinkimas. Mūsų žmonės įpratę gauti, ne duoti. Būrelis mano giminaičių dirba JAV. Ten nekyla net mintis, kad kažką duos valstybė. Nori dainuoti, mokėk chorvedžiui, šokti – kolektyvo vadovui. Dukterėčios vadovaujamas kolektyvas buvo net atvykęs į Dainų ir šokių šventę, vykusią Lietuvoje.

Domėjaisi istorija. Caro laikais mokslininkai mokėjo nario mokestį po 100 rublių ir... neišsilakstė. Tuos duomenis radau didelėje knygoje, lyg ir apie Joną Basanavičių, lyg ir apie Vincą Kudirką, o gal ir apie abu. Knyga veikiausiai vadinosi „Lietuvių tauta“. O ten buvo parašyta, kad Alseika (M. Gimbutienės tėvas) paaukojo net 500 rublių. Ėmiau ieškoti, ką už juos galėjo nupirkti. Paaiškėjo, kad odiniai auliniai batai kainavo... vieną rublį. Daugiau jau nereikėjo nieko aiškintis. ■

2 lentelėje pateikiamas ir šio sąrašo pirmasis dešimtukas.

Universitetų vieta lentelėje (QS Emerging Europe & Central Asia Rankings 2016 – Top 10)				
2016	2015	Pokytis	Universitetas	Valstybė
1	1	0	Maskvos Lomonosovo valstybinis universitetas	Rusija
2	2	0	Novosibirsko valstybinis universitetas	Rusija
3	5	2	Sankt Peterburgo valstybinis universitetas	Rusija
4	3	-1	Karolio universitetas	Čekijos Respublika
5	4	-1	Tartu universitetas	Estija
6	6	0	Varšuvos universitetas	Lenkija
7=	7	0	Jogailos universitetas	Lenkija
7=	8	1	Čekijos technikos universitetas (Praha)	Čekijos Respublika
9	17	8	Bogaziči universitetas	Turkija
10	9	-1	Masaryko universitetas	Čekijos Respublika

2 lentelė

Išsamiau: QS Quacquarelli Symonds 2004-2016 <http://www.TopUniversities.com/>

NUSKAIDRĖJUSIOS MINTYS, VIRTUSIOS EILĖMIS

■ Atkelta iš 9 p.

tėviškę Lyduokius, gamtos grožį, žydinčias pievas, susitikimus su artimaisiais žmonėmis“ (ten pat).

Prof. Juozui Skerneckiui Jonas Daniūnas „visada atrodė ramus, bet treniruotėse, varžybose būdavo aistringas treneris, sunkiai paslepantis savo jausmus“ (ten pat). Algimantas Šatas, Lietuvos nusipelnęs treneris, savo kolegą Joną Daniūną vertino, kaip „nepaprastai jautrų, sąžiningą žmogų, nebijantį pasakyti teisybės į akis, sąžiningai atlikusį jo mėgstamą darbą, kuris jam teikė džiaugsmą ir didelį pasitenkinimą“ (ten pat).

Buvusios Jono Daniūno auklėtinės apie jį kalba, kaip apie didį žmogų, reto talento pedagogą.

„Doc. J. Daniūnui esu dėkinga už tai, kad iki šiol dirbu įdomų ir širdžiai mielą darbą“ (mokytoja Irma Šemetaitė-Braškienė. Ten pat, p. 20).

Buvusi auklėtinė Aldona Ona Jurčiukonytė-Dailidienė savo atsiminimuose apie Mokytoją rašo: „Tai buvo kantrus, principingas, reiklus, bet kito nuomonę gerbiantis treneris. Jis buvo jautrus kitų rūpesčiams, pats

be galo mėgo gamtą, buvo nepakeičiamas ir neprilygstamas vestuvių vedėjas ir piršlys. Jis piršliavo ir mano su Vidmantu vestuvėse... Visam gyvenimui išliks atmintyje šilti susitikimai ir malonūs prisiminimai.“ (Ten pat, p. 21)

Kažin ar daug Lietuvoje žmonių galėtų pasidžiaugti tokiais atsiminimais apie juos ir tokiu svarių įnašu į Pasaulio žmoniškumo ir dvasingumo aruodą. Gal todėl ir plati Jono Daniūno giminė šventai saugo jo atminimą. Išsaugojo nuo melioracijos ir nugriovimo jo gimtąją sodybą ir kaip didžiausią giminės vertybę – jo kūrybą. Dukterėčia Staselė surinko, perrašė ir parengė leidybai Jono Daniūno eilėraščius ir prozą, sūnėnas teisininkas karininkas Romas Pačinskas surinko savo dėdės kolegų ir auklėtinių atsiminimus, sudarė knygą „Nepažintas Jonas Daniūnas“ ir išleido giminės lėšomis, taip į gyvenimą gražindamas dorą lietuvių, nusipelnusių Lietuvai pedagogą, dvasingą ir kūrybingą žmogų – doc. Joną Daniūną.

Tegul jo gyvenimas ir kūryba taps įkvėpiančiu pavyzdžiu ne tik plačiajai Daniūnų giminei, bet ir Lietuvos jaunajai kartai, ypač mokytojams. ■

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Pažinimo ir ugdymo erdvė: mokslininkai – visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. skyrė 10 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinė kolegija: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Andrius Puksas, Milena Medineckienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė, Dalia Shilas (PLB), Eugenijus Stumbrys
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.